Socialförsäkringsutskottets betänkande
2000/01:SfU10

Föräldraförsäkring och föräldraledighet

Sammanfattning

I betänkandet behandlar utskottet regeringens proposition 2000/01:44 Föräldraförsäkring och föräldraledighet jämte motioner som väckts med anledning av propositionen.

I propositionen föreslås vissa ändringar i lagen (1962:381) om allmän försäkring (AFL) och föräldraledighetslagen (1995:584) i syfte att ytterligare förbättra föräldrars möjligheter att kombinera familj och arbete.

Det föreslås att föräldrapenningen förlängs med 30 dagar med ersättning motsvarande förälderns sjukpenning och att sammanlagt 60 dagar med sådan ersättning reserveras för vardera föräldern. Vidare föreslås att en femte förmånsnivå motsvarande en åttondels förmån införs i föräldraförsäkringen och att motsvarande rätt till ledighet införs i föräldraledighetslagen.

Härutöver föreslås nya förmåner inom den tillfälliga föräldrapenningen. En ny förmån motsvarande faderns särskilda dagar i samband med barns födelse eller adoption införs. Förslaget innebär att en annan försäkrad än en fader eller moder som avstår från förvärvsarbete i vissa situationer skall kunna ges rätt till tillfällig föräldrapenning under högst tio dagar för att i samband med barns födelse eller adoption närvara vid förlossningen, sköta hemmet eller vårda barn. Dessutom föreslås att när en förälder inte kan vårda sitt barn på grund av egen sjukdom eller smitta och får bl.a. sjukpenning eller sjuklön skall en annan försäkrad som vårdar barnet kunna ges rätt till tillfällig föräldrapenning. Vidare föreslås att föräldrar som avstår från förvärvsarbete i samband med besök i barnets skola eller fritidshem skall få rätt till tillfällig föräldrapenning i form av en kontaktdag per barn och år fr.o.m. det kalenderår under vilket barnet fyller sex år t.o.m. det kalenderår under vilket barnet fyller elva år.

I propositionen föreslås också att försäkringsskyddet vid spädbarnsdöd förbättras. När ett barn avlidit och föräldrarna får ytterligare ett barn förlängs det tvååriga särskilda försäkringsskyddet för beräkning av föräldrapenning oavsett om det tidigare barnet avled före eller efter det att kvinnan blir gravid

på nytt. Förutsättningen för förlängt skydd skall dock vara att det tidigare barnet om det hade levt skulle ha varit yngre än ett år och nio månader när kvinnan blir gravid på nytt.

Slutligen föreslås vissa ändringar i föräldraledighetslagen. Vid förkortning av arbetstiden skall ledigheten även få förläggas till en eller vissa av arbetsveckans dagar. Om arbetsgivaren och arbetstagaren inte kommer överens om hur ledigheten skall tas ut vid förkortad arbetstid, skall arbetsgivaren förlägga ledigheten på det sätt som arbetstagaren önskar. Detta gäller under förutsättning att verksamheten hos arbetsgivaren kan fortgå utan påtaglig störning.

Vidare förtydligas föräldraledighetslagen så att det klarare framgår att en förälder som är delledig utan föräldrapenning har rätt till förkortning av sin arbetstid med upp till en fjärdedel för vård av barn. Det innebär att även en mindre förkortning av arbetstiden än en fjärdedel blir möjlig.

Förlängningen av föräldrapenningen och en ny förmånsnivå inom föräldraförsäkringen samt motsvarande ändringar i föräldraledighetslagen föreslås träda i kraft den 1 januari 2002, och övriga ändringar den 1 juli 2001.

Utskottet tillstyrker med anledning av två motioner (s och v) regeringens förslag med den ändringen av 4 kap. 10 § femte stycket AFL att, när det gäller de s.k. pappadagarna, något avstående inte skall vara nödvändigt om fadern inte kan eller på grund av besöksförbud eller liknande eller på grund av andra särskilda omständigheter sannolikt inte kommer att nyttja sin rätt till de tio pappadagarna. Det förslaget föranleder även en ändring i regeringens förslag till ändring i 4 kap. 12 § tredje stycket AFL. Utskottet föreslår även en komplettering av regeringens förslag till ändring i 14 § föräldraledighetslagen med innebörd att om en förläggning av delledighet enligt arbetstagarens önskemål medför en påtaglig störning i arbetsgivarens verksamhet en arbetsgivare inte utan arbetstagarens samtycke får förlägga delledigheten på annat sätt än att sprida den över arbetsveckans samtliga dagar. Utskottet avstyrker motionerna i övrigt.

I betänkandet finns 14 reservationer och ett särskilt yttrande.

Innehållsförteckning

Sammanfattning 1
Utskottets förslag till riksdagsbeslut 4
Redogörelse för ärendet 7
Ärendet och dess beredning 7
Utskottets överväganden 8
Förlängning av föräldrapenningen 8
Ny förmånsnivå inom föräldraförsäkringen 11
Ny förmån motsvarande faderns särskilda dagar i samband med barns födelse eller adoption 13
Utvidgning av rätten till tillfällig föräldrapenning 17
Kontaktdagar 19
Förbättrat skydd vid spädbarnsdöd 21
Övriga frågor om föräldraförsäkringen 23
Förläggning av delledighet enligt föräldraledighetslagen 24
Reservationer 30
1. Förlängning av föräldrapenningen m.m. (punkt 1) 30
2. Familjepolitisk reform m.m. (punkt 2) 31
3. Utökat barnstöd i form av skattereduktion (punkt 3) 31
4. Höjd ersättningsnivå för mamma- och pappamånaderna m.m. (punkt 4) 32
5. Ny förmånsnivå i föräldraförsäkringen (punkt 5) 32
6. Ny förmånsnivå i föräldraförsäkringen (punkt 5) 33
7. Kontaktdagar (punkt 8) 33
8. Kontaktdagar (punkt 8) 34
9. 2,5-årsregeln (punkt 9) 34
10. Höjning av garantinivån och garantibeloppet (punkt 10) 35
11. Överlåtelse av föräldrapenning m.m. (punkt 11) 36
12. Förläggning av delledighet enligt föräldraledighetslagen m.m. (punkt 12) 36
13. Tre års tjänstledighet (punkt 13) 37
14. Redovisning i verksamhetsberättelse (punkt 14) 37
Särskilt yttrande 38
Bilagor
1. Förteckning över behandlade förslag 39
2. Regeringens lagförslag 42
3. Utskottets lagförslag 57
4. Yttrande från annat utskott 61

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

Med hänvisning till de motiveringar som framförs under Utskottets överväganden föreslår utskottet att riksdagen fattar följande beslut:

1. Förlängning av föräldrapenningen m.m.

Riksdagen antar regeringens förslag till

dels lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring såvitt avser 4 kap. 3 § (lagförslag 2.1),

dels lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring (lagförslag 2.2).

Riksdagen avslår därmed motionerna 2000/01:Sf10 yrkande 1, 2000/01:Sf11 yrkandena 3 och 4, 2000/01:Sf12 yrkandena 3, 4 och 5 och 2000/01:Sf15 yrkandena 1 och 3.

Reservation 1 (m, kd, c, fp)

2. Familjepolitisk reform m.m.

Riksdagen avslår motion 2000/01:Sf12 yrkandena 1, 2 och 8.

Reservation 2 (kd)

3. Utökat barnstöd i form av skattereduktion

Riksdagen avslår motion 2000/01:Sf15 yrkande 2.

Reservation 3 (fp)

4. Höjd ersättningsnivå för mamma- och pappamånaderna m.m.

Riksdagen avslår motion 2000/01:Sf15 yrkandena 4, 5 och 7.

Reservation 4 (fp)

5. Ny förmånsnivå i föräldraförsäkringen

Riksdagen antar regeringens förslag till

dels lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring såvitt avser 4 kap. 7, 8, 14 och 18 §§ (lagförslag 2.1),

dels lag om ändring i föräldraledighetslagen (1995:584) såvitt avser 6 § (lagförslag 2.3),

dels lag om ändring i föräldraledighetslagen (1995:584) såvitt avser 3 § (lagförslag 2.4).

Riksdagen avslår därmed motionerna 2000/01:Sf10 yrkande 2 och 2000/01:Sf11 yrkande 5.

Reservation 5 (m)
Reservation 6 (c)

6. Ny förmån motsvarande faderns särskilda dagar i samband med barns födelse eller adoption

Riksdagen antar regeringen förslag till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring såvitt avser 4 kap. 1 §, 10 § femte stycket, 12 § tredje stycket och 16 § (lagförslag 2.1) med den ändringen att 10 § femte stycket och 12 § tredje stycket skall erhålla ändrad lydelse i enlighet med *Utskottets förslag* i bilaga 3,

Därmed bifaller riksdagen motionerna 2000/01:Sf13 och 2000/01:Sf14 och avslår motion 2000/01:Sf16.

7. Utvidgning av rätten till tillfällig föräldrapenning

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring såvitt avser 4 kap. 11 a och 13 §§ (lagförslag 2.1).

8. Kontaktdagar

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring såvitt avser 4 kap. 10 och 12 §§ (lagförslag 2.1), till den del det inte omfattas av punkt 6. Därmed avslår riksdagen motionerna 2000/01:Sf10 yrkande 3, 2000/01:Sf11 yrkande 6 och 2000/01:Sf12 yrkande 9.

Reservation 7 (m)
Reservation 8 (c)

9. 2,5-årsregeln

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring såvitt avser 4 kap. 6 § (lagförslag 2.1). Därmed avslår riksdagen motion 2000/01:Sf15 yrkande 8.

Reservation 9 (kd, fp)

10. Höjning av garantinivån och garantibeloppet

Riksdagen avslår motionerna 2000/01:Sf11 yrkande 2, 2000/01:Sf12 yrkande 7 och 2000/01:Sf15 yrkande 6.

Reservation 10 (m, kd, c, fp)

11. Överlåtelse av föräldrapenning m.m.

Riksdagen avslår motion 2000/01:Sf15 yrkandena 9 och 10.

Reservation 11 (fp)

12. Förläggning av delledighet enligt föräldraledighetslagen m.m.

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i föräldraledighetslagen (1995:584) såvitt avser lagförslag 2.3, till den del det inte omfattas av punkt 5, med den ändringen att 14 § andra stycket skall erhålla ändrad lydelse i enlighet med *Utskottets förslag* i bilaga 3. Därmed avslår riksdagen motionerna 2000/01:Sf10 yrkande 4 och 2000/01:Sf11 yrkande 7.

Reservation 12 (m, c)

13. Tre års tjänstledighet

Riksdagen avslår motion 2000/01:Sf12 yrkande 6.

Reservation 13 (m, kd)

14. Redovisning i verksamhetsberättelse

Riksdagen avslår motion 2000/01:Sf11 yrkande 1.

Reservation 14 (c)

15. Lagförslagen i övrigt

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring (lagförslag 2.1) till den del det inte omfattas av punkterna 1, 5, 6, 7, 8 och 9.

Stockholm den 6 mars 2001

På socialförsäkringsutskottets vägnar

Berit Andnor

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Berit Andnor (s), Bo Könberg (fp), Margit Gennser (m), Maud Björnemalm (s), Anita Jönsson (s), Ulla Hoffmann (v), Gustaf von Essen (m), Mariann Ytterberg (s), Lennart Klockare (s), Ronny Olander (s), Fanny Rizell (kd), Cecilia Magnusson (m), Kerstin-Maria Stalin (mp), Birgitta Carlsson (c), Magda Ayoub (kd) och Kalle Larsson (v).

Redogörelse för ärendet

Ärendet och dess beredning

I proposition 2000/01:44 Föräldraförsäkring och föräldraledighet föreslår regeringen att riksdagen antar förslag till ändringar dels i lagen (1962:381) om allmän försäkring, dels i föräldraledighetslagen (1995:584). Regeringens förslag återfinns i *bilaga 2* och av utskottet framlagda lagförslag i *bilaga 3*.

Med anledning av propositionen har sju motioner väckts. Förslagen i motionerna återges i *bilaga 1*.

Arbetsmarknadsutskottet har yttrat sig över de delar av propositionen som rör föräldraledighetslagen samt över motionerna 2000/01:Sf10 yrkandena 2 och 4, 2000/01:Sf11 yrkandena 1 och 7 och 2000/01:Sf12 yrkandena 6 och 8. Arbetsmarknadsutskottets yttrande återges i *bilaga 4*.

Utskottets överväganden

Förlängning av föräldrapenningen

Utskottets förslag i korthet
Riksdagen bifaller regeringens förslag dels att förlänga föräldrapenningen med 30 dagar motsvarande förälderns sjukpenning, dels att reservera sammanlagt 60 dagar på sjukpenningnivå för vardera föräldern. Riksdagen avslår samtidigt motionsyrkanden om bl.a. avslag på förslaget och införande av ett system med barnomsorgskonto. *Jämför reservationerna nr 1 (m, kd, c och fp), 2 (kd), 3 (fp) och 4 (fp.)*

Gällande bestämmelser

Föräldrapenning utges under sammanlagt 450 dagar i anslutning till barns födelse eller adoption. Föräldrapenning kan tas ut längst till dess barnet fyllt åtta år eller den senare tidpunkt då barnet har avslutat sitt första skolår. För adoptivbarn gäller att föräldrapenning kan tas ut längst till det barnet fyller tio år.

När båda föräldrarna är vårdnadshavare har de rätt till hälften var av det totala antalet ersättningsdagar. En förälder kan överlåta rätten till föräldrapenning till den andra föräldern med undantag av 30 dagar med sjukpenningbelopp (de s.k. mamma- och pappamånaderna).

Under 360 dagar utges ersättning med 80 % av den sjukpenninggrundande inkomsten. En förutsättning är dock, såvitt gäller de första 180 ersättningsdagarna, att föräldern under minst 240 dagar i följd före barnets födelse eller den beräknade tidpunkten härför har varit försäkrad för en sjukpenning över garantinivån och skulle ha varit det om försäkringskassan känt till samtliga förhållanden. Ersättning utges dock alltid lägst enligt garantinivån, som är 60 kr per dag. För resterande 90 dagar är ersättningen lika med garantinivån.

Vid flerbarnsfödsel utges föräldrapenning under ytterligare 180 dagar för varje barn utöver det första, varav 90 dagar enligt garantinivån. Från och med den 1 januari 2000 gäller dock att föräldrapenning för varje barn utöver det andra utges med belopp motsvarande förälderns sjukpenning för samtliga tillkommande dagar.

Föräldrapenning kan utges som hel, tre fjärdedels, halv och en fjärdedels förmån.

Propositionen

Barnfamiljernas ekonomiska situation har genomgått stora förändringar under 1990-talet. Fram till 1997 minskade den ekonomiska standarden för barnfamiljerna och särskilt ensamstående föräldrar med två eller flera barn liksom

sammanboende föräldrar med tre eller flera barn fick vidkännas relativt stora försämringar. De senaste åren har både den ökade sysselsättningen och sänkta skatter kompenserat barnfamiljerna för en del av standardförlusten. Vidare har barnfamiljernas ekonomiska situation förbättrats bl.a. genom höjda barnbidrag och höjd ersättningsnivå inom föräldraförsäkringen.

En utbyggnad av föräldraförsäkringen är enligt regeringens uppfattning en angelägen åtgärd för att åstadkomma förbättringar för barnfamiljerna. En väl utformad föräldraförsäkring ger dessutom båda föräldrarna möjlighet att förena förvärvsarbete med föräldraskap. Att öka männens uttag av föräldrapenningen är också ett uttalat mål för regeringen. Införandet av mamma- och pappamånaderna har medfört att betydligt fler pappor tar del i vården av sitt barn jämfört med tidigare. Enligt regeringen är det viktigt att stödja denna utveckling genom att reservera ytterligare föräldrapenningdagar för vardera föräldern.

I propositionen föreslås att föräldrapenningen förlängs med 30 ersättningsdagar motsvarande föräldern sjukpenning eller till sammanlagt 480 dagar. Inom ramen för sådan förlängning föreslår regeringen att ytterligare 30 dagar eller sammanlagt 60 dagar på sjukpenningnivå reserveras för vardera föräldern.

Enligt regeringens bedömning innebär de föreslagna reglerna att statens utgifter för anslaget 21:2 Föräldraförsäkring kommer att öka med 62 miljoner kronor 2001, 164 miljoner kronor 2002 och 1 284 miljoner kronor 2003. De beräknade utgifterna är beaktade i budgetpropositionen för 2001.

Ändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2002. För barn som är födda eller adopterade före ikraftträdandet tillämpas äldre bestämmelser.

Motioner

Margit Gennser m.fl. (m) begär i motion Sf10 yrkande 1 avslag på förslaget om en förlängning av föräldrapenningen. Enligt motionärerna skall föräldrar inte vara beroende av det allmänna för att kunna skapa ekonomisk trygghet vid familjebildning. Motionärerna förordar i stället att skatteavdrag för barn och ett system med barnomsorgskonto införs. De vill även höja garantibeloppet i föräldraförsäkringen till 120 kr per dag.

I motion Sf12 av Fanny Rizell m.fl. (kd) begärs i yrkande 4 avslag på förslaget till förlängd föräldrapenning och i stället beslut om att införa ett barnomsorgskonto som omfattar alla barn. I samma motion yrkande 1 begärs ett tillkännagivande om föräldrars önskemål att få mer tid för barnen. I yrkandena 2 och 3 begärs tillkännagivanden dels om inriktningen av en familjepolitisk reform, dels om att skapa ekonomiska och praktiska förutsättningar för val mellan olika och flexibla barnomsorgsformer. I yrkande 5 begär motionärerna beslut om att införa en avdragsrätt för styrkta barnomsorgskostnader och i yrkande 8 ett tillkännagivande om flexibel arbetstid. De anser att en femte förmånsnivå i föräldraförsäkringen på ett bättre sätt tillgodoser arbetstagarens möjlighet att kombinera arbetsliv med föräldraskap men att denna flexibilitet bör finnas även när föräldraförsäk-

ringen upphört. Ett system med barnomsorgskonto tillåter enligt motionärerna föräldrarna att i större utsträckning själva välja hur man vill disponera tiden med barnen efter det första året.

Birgitta Carlsson m.fl. (c) begär i motion Sf11 yrkande 3 avslag på förslaget om förlängd föräldraledighet till 480 dagar. I samma motion yrkande 4 begärs ett tillkännagivande om införandet av ett barnomsorgskonto. Kostnaden för en förlängd föräldrapenning kan enligt motionärerna användas bättre genom att införa ett barnomsorgskonto.

I motion Sf15 av Lars Leijonborg m.fl. (fp) begärs i yrkande 1 avslag på förslaget om förlängd föräldraförsäkring. Som alternativ till en utbyggd föräldraförsäkring vill motionärerna ha ett system med barnomsorgskonto, skattereduktion och högre ersättning och höjt tak i mamma- och pappamånaderna. Med dessa förändringar kan de s.k. garantidagarna slopas. I samma motion yrkandena 2 och 3 begärs tillkännagivanden om ett utökat barnstöd i form av skattereduktion och om inrättande av ett obeskattat barnkonto för förskolebarn. I yrkandena 4 och 5 begärs förslag om en höjd ersättningsnivå till 90 % för mamma- och pappamånaderna liksom en höjning av taket för dessa månader. I yrkande 7 begär motionärerna förslag om att avskaffa garantidagarna i föräldraförsäkringen.

Utskottets ställningstagande

Som utskottet framhöll i betänkande 2000/01:SfU1 (s. 92) är en väl utbyggd familjepolitik ett viktigt medel för att uppnå jämställdhet mellan kvinnor och män och ett införande av ytterligare en s.k. mamma- och pappamånad i föräldraförsäkringen skulle stärka familjepolitikens betydelse för att uppnå jämställdhet mellan könen.

Utskottet konstaterar att männens andel av antalet uttagna föräldrapenningdagar är mycket låg även om en mindre ökning har kunnat noteras. Av RFV:s statistikuppgifter framgår att männens andel av utbetalade dagar var 11,6 % i juni 2000 och 11,2 % i maj samma år. Motsvarande siffror för 1999 var 11,3 % och 9,6 %. En ytterligare ökning av pappornas andel är enligt utskottets mening nödvändig av flera skäl. Barnen, som har behov av båda sina föräldrar, får en bättre möjlighet att skapa en tidig och nära kontakt även med sin pappa. Kvinnornas möjligheter att förvärvsarbeta eller att öka sitt arbetsutbud underlättas och deras ställning på arbetsmarknaden kan därmed stärkas. Också männen gynnas av en tidig och nära relation med sina barn. Bland annat nu nämnda skäl motiverade införandet av mamma- och pappamånaderna 1995. Därefter har alltfler pappor tagit del i vården av sina barn och andelen pappor som tar ut föräldrapenning har ökat från 26,1 % 1990 till 35,8 % 1999.

Enligt utskottets mening kommer en utbyggnad av föräldraförsäkringen i form av ytterligare en mamma- och pappamånad på sjukpenningnivå att innebära ett betydelsefullt steg på vägen att öka männens intresse av att ta sin del i det praktiska ansvaret för sina barn utan att de behöver riskera sina möjlighet-

er i arbetslivet. Därmed bör den hittills otillräckliga men i grunden ändå positiva utvecklingen kunna fortsätta.

Moderaterna, Kristdemokraterna, Centerpartiet och Folkpartiet har yrkat avslag på regeringens förslag och som alternativ förordat ett system med barnomsorgskonto. Utskottet har tidigare (bet. 2000/01:SfU1 s. 93) ansett att höjningen av barnbidraget fr.o.m. 2001 och en utbyggd föräldraförsäkring innebär både en påtaglig förbättring av barnfamiljernas ekonomi och gynnsammare förutsättningar för ett ökat barnafödande. Utskottet vidhåller denna uppfattning och kan inte heller nu se något skäl att införa ett system med barnomsorgskonto. Utskottet välkomnar regeringens nu framlagda förslag och tillstyrker förslaget om förlängning av föräldrapenningen. Motionerna Sf10 yrkande 1, Sf12 yrkandena 3, 4 och 5, Sf11 yrkandena 3 och 4 och Sf15 yrkandena 1 och 3 avstyrks med det anförda.

Såvitt gäller motionerna Sf12 yrkandena 1, 2 och 8 och Sf15 yrkandena 2, 4, 5 och 7 synes dessa i huvudsak utgöra delar av respektive partis familjepolitik där förslaget om införande av ett barnomsorgskonto utgör hörnstenen. Även dessa motionsyrkanden avstyrks därför med vad utskottet nyss anfört.

Ny förmånsnivå inom föräldraförsäkringen

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bifaller regeringens förslag om införande av en åttondels förmån i föräldraförsäkringen och en motsvarande rätt till ledighet i föräldraledighetslagen. Riksdagen avslår därmed motionsyrkanden bl.a. om avslag på regeringens förslag. *Jämför reservationerna nr 5 (m) och 6 (c).*

Gällande bestämmelser

Som redan nämnts kan föräldrapenning utges som hel, halv, tre fjärdedels och en fjärdedels förmån. Hel förmån utges när föräldern inte förvärvsarbetar. Tre fjärdedels, halv eller en fjärdedels förmån utges när föräldern förvärvsarbetar högst en fjärdedel, hälften respektive tre fjärdedelar av normal arbetstid.

Även tillfällig föräldrapenning kan utges på fyra förmånsnivåer. Tillfällig föräldrapenning utges huvudsakligen till föräldrar som behöver stanna hemma för att tillfälligt vårda ett sjukt barn under 12 år (i vissa fall över tolv år).

Enligt föräldraledighetslagen har en förälder rätt till hel ledighet för vård av barn till dess barnet är 18 månader oavsett om föräldern får föräldrapenning eller inte. En förälder har därutöver rätt till ledighet (helt eller delvis) medan föräldern uppbär föräldrapenning eller tillfällig föräldrapenning enligt AFL.

Propositionen

I propositionen föreslås att en åttondels förmån (föräldrapenning och tillfällig föräldrapenning) införs i föräldraförsäkringen och att en motsvarande rätt till ledighet införs i föräldraledighetslagen.

Enligt regeringen finns redan i dag stora möjligheter att inom ramen för föräldraförsäkringen reducera arbetstiden. Genom att införa ytterligare en förmånsnivå, motsvarande en åttondels förmån, ges föräldrar möjlighet att reducera sin arbetstid med en timme per dag och samtidigt få en sådan minskning av arbetstiden ersatt genom föräldraförsäkringen.

Att införa en ny förmånsnivå inom föräldraförsäkringen som saknar motsvarighet i sjukförsäkringen skapar enligt regeringen en obalans. Sjukpenning kan utges som en fjärdedels, halv, tre fjärdedels och hel förmån. När en förälder som arbetar sju åttondelar av en heltid och är föräldraledig motsvarande en åttondel blir sjuk, kan han eller hon sjukskrivas högst motsvarande tre fjärdedels sjukpenning. Detta under förutsättning att föräldern trots sjukdomen kan fortsätta att vårda barnet men inte förvärvsarbeta. Föräldern kan då känna sig tvungen att gå upp från en åttondels föräldrapenning till en fjärdedels förmån för att täcka det inkomstbortfall som sjukskrivningen medför. Vidare bedömer regeringen att visst administrativt merarbete kan uppstå. Trots dessa olägenheter anser regeringen att skälen för att införa en ny förmånsnivå i föräldraförsäkringen överväger eftersom flexibiliteten inom försäkringen ökar och föräldrarnas möjligheter att kombinera arbete med familj förbättras.

Ändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2002.

Motioner

I motion Sf10 av Margit Gennser m.fl. (m) begärs i yrkande 2 avslag på förslaget om en lagfäst arbetstidsförkortning. Motionärerna framhåller att regeringens förslag om en ny förmånsnivå är detaljstyrande och saknar motsvarighet inom sjukförsäkringen. Vidare anser de att frågan bör regleras genom avtal mellan arbetsgivare och arbetstagare.

I motion Sf11 av Birgitta Carlsson m.fl. (c) yrkande 5 begärs ett tillkännagivande om en ny förmånsnivå inom föräldraförsäkringen. Enligt motionärerna medför en femte förmånsnivå en obalans i förhållande till sjukpenningen, vilket i sin tur leder till en administrativ belastning för både företagen och försäkringskassans handläggare.

Utskottets ställningstagande

Enligt socialförsäkringsutskottets mening ger föräldraförsäkringen i sin nuvarande utformning utrymme för flexibla lösningar för olika familjesituationer. Även om möjligheten att reducera arbetstiden redan i dag är förhållandevis god kan dock det förhållandet att det bara finns fyra förmånsnivåer i vissa fall upplevas som en begränsning. Eftersom möjligheten till arbetstidsförkortning är särskilt viktig för småbarnsföräldrar anser utskottet att införandet av en

åttondels förmån i föräldraförsäkringen kan bidra till att underlätta för dessa familjer att kombinera arbete med föräldraskap. Särskilt för ensamstående föräldrar kan en sådan förmånsnivå vara värdefull när det gäller att anpassa arbetstiden.

Arbetsmarknadsutskottet har i sitt yttrande påpekat att det inte finns någon motsvarande ersättningsnivå i sjukförsäkringen, men anser i likhet med regeringen att de positiva effekter som förslaget får för föräldrarnas möjligheter att på ett mer flexibelt sätt kombinera arbete och familj överväger.

Det förhållandet att föräldraförsäkringen kommer att innehålla ytterligare en förmånsnivå jämfört med sjukförsäkringen kan innebära ett visst merarbete för t.ex. försäkringskassan. Vidare finns såsom beskrivs i propositionen en viss risk för att en sjukskriven förälder frestas att begära en fjärdedels föräldrapenning i stället för en åttondel för att täcka det inkomstbortfall som en sjukskrivning medför. En förälder som önskar förkorta arbetstiden med en timme per arbetsdag under längsta möjliga tid riskerar emellertid i så fall att antalet dagar med möjlighet att få en åttondels föräldrapenning blir färre. Socialförsäkringsutskottet kan inte se att vad nu anförts utgör skäl för att inte godta regeringens förslag.

Socialförsäkringsutskottet tillstyrker med det anförda införandet av en ny förmånsnivå i föräldraförsäkringen och avstyrker därmed motionerna Sf10 yrkande 2 och Sf11 yrkande 5.

Ny förmån motsvarande faderns särskilda dagar i samband med barns födelse eller adoption

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen antar regeringens förslag om en ny förmån motsvarande de s.k. pappadagarna med den ändringen att något avstående inte är nödvändigt om fadern inte kan eller på grund av besöksförbud eller liknande eller på grund av andra särskilda omständigheter sannolikt inte kommer att nyttja sin rätt. Riksdagen bifaller därmed motionerna Sf13 och Sf14 och avslår motion Sf16.

Gällande bestämmelser

Tillfällig föräldrapenning kan utges till en förälder som behöver avstå från förvärvsarbete för att tillfälligt vårda sjukt barn under tolv år, i vissa fall även för vård av barn över tolv år. Tillfällig föräldrapenning kan också utges när barnets ordinarie vårdare är sjuk, när en förälder behöver följa med barnet till barnavårdscentral m.m. samt till någon av föräldrarna vid vårdbehov som uppkommer när den andra föräldern besöker läkare med ett annat barn.

Tillfällig föräldrapenning kan utges under 120 dagar per barn och år. Vid ordinarie vårdares sjukdom eller smitta kan dock högst 60 ersättningsdagar utges per barn och år.

En fader som avstår från förvärvsarbete i samband med barns födelse har rätt till tillfällig föräldrapenning under tio dagar per barn för att närvara vid förlossningen, biträda i hemmet eller vårda barn. Motsvarande gäller i tillämpliga delar för en fader vid adoption av barn, om barnet inte fyllt tio år. Som adoption avses även att någon tar emot ett barn i avsikt att adoptera det. Tillfällig föräldrapenning utges i dessa fall inte för tid efter den sextionde dagen efter barnets hemkomst efter förlossningen. Vid adoption räknas tiden från den tidpunkt föräldrarna fått barnet i sin vård.

Tillfällig föräldrapenning utges med 80 % av den sjukpenninggrundande inkomsten och kan liksom föräldrapenning för närvarande utges som hel, halv, tre fjärdedels och en fjärdedels förmån.

Propositionen

I propositionen föreslås att en annan försäkrad än en fader eller moder som avstår från förvärvsarbete skall få rätt till tillfällig föräldrapenning i tio dagar i samband med barns födelse eller adoption. Förutsättningen är att det inte finns någon fader med rätt till tillfällig föräldrapenning eller att fadern avstår från sin rätt eller att modern är avliden. Fadern skall enligt förslaget endast under vissa förutsättningar kunna avstå från sin rätt till tillfällig föräldrapenning.

Faderns särskilda dagar i samband med barns födelse eller adoption infördes den 1 januari 1980 (prop. 1978/79:168, bet. SfU1978/79:24, rskr. 1978/79:386). De motiv som uttalades vid införandet av förmånen var att modern får stöd efter förlossningen och att barn och fader får möjlighet till kontakt.

Regeringens nu framlagda förslag innebär en förstärkning av det första motivet. Vad gäller det andra motivet – att ge barn och fader möjlighet till kontakt – innebär förslaget ingen förändring. En vägledande princip vid utformandet av förslaget har varit att utvidgningen bestäms restriktivt och att det inte inskränker faderns rätt till de tio ersättningsdagarna. Om fadern medger det, bör det dock ändå i vissa fall kunna komma i fråga att låta en annan försäkrad få rätt till tillfällig föräldrapenning i stället för honom.

Enligt regeringen bör fadern kunna avstå från sin rätt till ”pappadagarna” om han av något skäl inte kan nyttja sin rätt eller om det annars skulle vara oskäligt att han inte fick avstå från sin rätt till tillfällig föräldrapenning. Exempel på situationer när fadern inte kan ta del av vården av sitt barn är att han har ålagts besöksförbud eller är intagen på institution, t.ex. sjukhus, kriminalvårdsanstalt e.d. Exempel på situationer då det skulle vara oskäligt att inte låta fadern avstå från sin rätt är när han och modern inte har någon kontakt med varandra eller inte har för avsikt att leva tillsammans.

I propositionen anförs att det finns fler situationer då det skulle vara angeläget med ett ökat föräldrastöd under den första spädbarnstiden. Betydande

gränsdragningsproblem skulle emellertid uppstå med en ytterligare utvidgning av reglerna och enligt regeringens uppfattning är det väsentligt att administrationen inte görs onödigt komplicerad.

Förslaget avses träda i kraft den 1 juli 2001. För barn som är födda eller adopterade före ikraftträdandet tillämpas äldre bestämmelser.

Enligt vad som anges i propositionen avser regeringen att dels följa effekterna av förslaget särskilt med avseende på pappornas nyttjande av de tio dagarna, dels efter tre år göra en utvärdering av reformen.

Motioner

Berit Andnor m.fl. (s) begär i motion Sf13 beslut om ändring i regeringens förslag om en ny förmån motsvarande faderns särskilda dagar i samband med barns födelse eller adoption. Motionärerna ifrågasätter om det är rimligt att det skall krävas ett avstående i de fall fadern har meddelats besöksförbud och man kan befara att han typiskt sett kan antas motsätta sig ett avstående. Motionärerna anser inte det och föreslår att avstående inte skall vara nödvändigt om modern kan göra sannolikt att omständigheterna är sådana att fadern inte avser eller har möjlighet att nyttja sin rätt till de tio pappadagarna.

Ett likalydande yrkande finns i motion Sf14 av Ulla Hoffmann m.fl. (v).

Marianne Samuelsson (mp) begär i motion Sf16 förslag med innebörd att en pappa som ålagts besöksförbud skall mista sin rätt till de tio pappadagarna och att något medgivande därför inte skall behövas i ett sådant fall.

Utskottets ställningstagande

Enligt utskottets mening är det viktigt att ett barn tidigt får en god kontakt och en nära relation till båda sina föräldrar. Att öka männens delaktighet tidigt i barnets liv är även viktigt för jämställdheten både i hemmet och i arbetslivet. De tio s.k. pappadagarna har inneburit att många män fått möjlighet att tidigt ta del i vården av sitt barn. Utskottet noterar att 73 % av papporna utnyttjade de särskilda pappadagarna under 1999.

För ensamstående kvinnor som inte har barnets pappa tillgänglig under den första spädbarnstiden finns ett stort behov av ett särskilt stöd i samband med förlossningen. Eftersom nuvarande regler inom föräldraförsäkringen inte ger utrymme för detta anser utskottet i likhet med regeringen att det finns skäl att vidga möjligheten för rätt till tillfällig föräldrapenning till att omfatta annan försäkrad som avstår från förvärvsarbete i samband med barns födelse eller adoption. Möjligheten att utge tillfällig föräldrapenning till annan försäkrad än pappan får emellertid inte leda till att pappans rätt till kontakt med sitt barn eller barnets rätt till båda sina föräldrar inskränks.

Av det skälet anser utskottet att den föreslagna utvidgningen i enlighet med regeringens förslag bör omfatta fall då pappan inte finns på grund av att han är okänd, faderskapet inte är fastställt, pappan är avliden eller inte omfattas av föräldraförsäkringen. För dessa fall kan en utvidgning ske utan att pappans rätt behöver begränsas. Även i de fall en ensamstående pappa ensam

vårdar barnet och mamman är avliden bör en motsvarande möjlighet till särskilt stöd av annan försäkrad kunna ges under den första tiden med barnet.

Utskottet kan vidare dela regeringens uppfattning att en annan försäkrad bör kunna få rätt till tillfällig föräldrapenning i stället för pappan om pappan medger det, nämligen om han av något skäl inte kan utnyttja sin rätt eller om det annars skulle vara oskäligt att han inte fick avstå från sin rätt till tillfällig föräldrapenning. I det första fallet avses enligt propositionen att pappan inte kan ta del av vården av sitt barn på grund av att han ålagts besöksförbud, är intagen på institution, t.ex. sjukhus, kriminalvårdsanstalt e.d. I det andra fallet avses att föräldrarna inte har någon kontakt med varandra eller inte har för avsikt att leva tillsammans.

I två av motionerna Sf13 (s) och Sf14 (v) ifrågasätts om det är rimligt att det skall krävas ett avstående i de fall fadern har meddelats besöksförbud och man kan befara att han typiskt sett kan antas motsätta sig ett avstående. Motionärerna anser inte det och föreslår därför att något avstående inte skall vara nödvändigt om modern kan göra sannolikt att omständigheterna är sådana att fadern inte avser eller har möjlighet att nyttja sin rätt till de tio pappadagarna. I motion Sf16 förordas i stället en lösning där pappor som ålagts besöksförbud skall mista sin rätt till de tio pappadagarna.

Enligt lagen (1988:688) om besöksförbud får sådant förbud meddelas för viss tid, högst ett år. Besöksförbud får meddelas, om det på grund av särskilda omständigheter finns risk för att den mot vilken förbudet avses gälla kommer att begå brott mot, förfölja eller på annat sätt allvarligt trakassera den som förbudet avser skydda. I beslutet om besöksförbud skall tas upp de begränsningar och undantag som är påkallade med hänsyn till förhållandena i det enskilda fallet. Det kan enligt förarbetena (prop. 1987/88:137 s. 42) t.ex. röra sig om att tillåta kontakter som föranleds av frågor rörande gemensamma barn.

Såsom påpekas i motionerna (s och v) har pappor som meddelats besöksförbud rätt både till pappadagar och till övriga föräldrapenningförmåner, såvida de inte har förvägrats umgängesrätt med sina barn. En fader som meddelats besöksförbud i förhållande till modern men med bibehållen rätt till umgänge med sina barn kan inte sägas vara i avsaknad av sin möjlighet att utnyttja sin rätt. Däremot kan omständigheterna vara sådana att han inte vill utnyttja denna rätt, vilket han som redan nämnts har 60 dagar på sig att göra räknat från barnets hemkomst.

Utskottet anser att det skulle föra för långt att frånkänna en pappa som ålagts besöksförbud i förhållande till modern hans rätt till pappadagar. Utskottet anser i stället, i enlighet med motionerna Sf13 och Sf14, att något avstående inte skall vara nödvändigt om fadern inte kan eller på grund av besöksförbud eller liknande eller på grund av andra särskilda omständigheter sannolikt inte kommer att utnyttja sin rätt till de tio pappadagarna. Utskottet föreslår en ändring med denna innebörd i regeringens förslag till ändring av 4 kap. 10 § femte stycket AFL. Skälet till att formuleringen besöksförbud eller liknande har valts är att det i 14 kap. 7 § andra stycket äktenskapsbalken

föreskrivs att domstolen i mål om äktenskapsskillnad får, för tiden till dess att skillnadsfrågan har avgjorts genom dom som vunnit laga kraft, på yrkande av någon av makarna förbjuda dem att besöka varandra. I ett sådant fall skall det således inte heller krävas något medgivande från fadern. Med andra särskilda omständigheter avses t.ex. sjukhusvistelse eller vistelse på kriminalvårdsanstalt, även om viss möjlighet att få permission finns. För att underlätta läsningen av det nya femte stycket har utskottet funnit det ändamålsenligt att i punktform ange i vilka situationer försäkringskassan får besluta att en annan försäkrad skall få rätt till pappadagar. Vidare anser utskottet att det är överflödigt att särskilt ange att avstående kan ske om fadern inte kan utnyttja sin rätt. Enligt utskottets mening inryms denna situation i uttrycket att det skulle vara oskäligt att inte låta honom avstå.

Förslaget innebär att något avstående inte krävs om en pappa inte kan utnyttja sin rätt till pappadagarna, t.ex. på grund av att han är intagen på kriminalvårdsanstalt utan eller med begränsad möjlighet till permission. Detsamma kommer att gälla om pappan har ålagts t.ex. besöksförbud och det är sannolikt att han inte kommer att nyttja dagarna. Om avstående inte sker kommer, med denna utformning av förslaget, faderns rätt till de tio dagarna med tillfällig föräldrapenning att finnas kvar även om det inte är troligt att han skulle komma att nyttja den. Om pappan, när han inte själv avstått från sin rätt, ändå skulle kräva sin rätt till pappadagar bör försäkringskassan emellertid inte kunna neka honom den rätten om han i övrigt uppfyller kraven för rätt till tillfällig föräldrapenning. Eftersom nuvarande regler föreskriver att pappans särskilda rätt till tillfällig föräldrapenning är begränsad till tio dagar per barn behövs en ändring i 4 kap. 12 § tredje stycket AFL för att möjliggöra för pappan att få tillfällig föräldrapenning, om han inte avstått från sin rätt, även om en annan försäkrad redan uppburit dagar med tillfällig föräldrapenning. Utskottet föreslår därför en justering av regeringens förslag om ändring i nämnda paragraf.

Utskottet tillstyrker med de angivna ändringarna i 4 kap. 10 § femte stycket och 12 § tredje stycket AFL regeringens förslag och motionerna Sf13 och Sf14. Motion Sf16 får anses tillgodosedd med det anförda.

Utvidgning av rätten till tillfällig föräldrapenning

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bifaller regeringens förslag att en annan försäkrad som avstår från förvärvsarbete skall få rätt till tillfällig föräldrapenning för att vårda ett barn om föräldern på grund av egen sjukdom eller smitta inte kan vårda barnet.

Gällande bestämmelser

En förälder kan överlåta sin rätt till tillfällig föräldrapenning för vård av ett barn till en annan försäkrad som i stället för föräldern avstår från förvärvsar-

bete för att vårda barnet i samband med sjukdom eller smitta hos barnet eller hos barnets ordinarie vårdare. Detta gäller dock inte sådan tillfällig föräldrapenning som utges till en fader i samband med barns födelse eller adoption. Bestämmelserna om överlåtelse av rätt till tillfällig föräldrapenning innebär att den som överlåter dels måste vara förälder, dels måste förvärvsarbeta. Med förälder likställs rättslig vårdnadshavare som inte är förälder och som har vård om barnet, den som med socialnämndens medgivande har tagit emot ett barn för stadigvarande vård och fostran i syfte att adoptera det samt den med vilken en förälder är eller har varit gift eller har eller har haft barn, om de varaktigt bor tillsammans. Den person som i stället för föräldern vårdar barnet måste avstå från förvärvsarbete.

Propositionen

En förälder som på grund av egen sjukdom eller smitta varken kan förvärvsarbeta eller vårda sitt barn har inte någon laglig möjlighet att överlåta rätten till tillfällig föräldrapenning till någon annan eftersom föräldern inte uppfyller kravet att avstå från förvärvsarbete för att t.ex. vårda ett sjukt barn. I dessa fall förutsätts att det finns en annan förvärvsarbetande förälder som vårdar barnet eller som kan överlåta sin rätt till tillfällig föräldrapenning till annan försäkrad som i stället vårdar barnet.

Enligt regeringen finns det framför allt när det gäller en ensamstående förälder ett behov av att ge en annan försäkrad möjlighet till tillfällig föräldrapenning när föräldern på grund av egen sjukdom eller smitta varken kan vårda barnet eller överlåta sin rätt till tillfällig föräldrapenning.

I propositionen föreslås därför att när en förälder på grund av egen sjukdom eller smitta inte kan vårda sitt barn och inte får tillfällig föräldrapenning endast av den anledningen att han eller hon i stället får sjukpenning, sjuklön eller motsvarande ersättning eller smittbärarpenning skall försäkringskassan, efter förälderns medgivande, kunna besluta att en annan försäkrad som avstår från förvärvsarbete skall få rätt till tillfällig föräldrapenning för att vårda barnet.

Enligt propositionen är den föreslagna utvidgningen inte begränsad till ensamstående föräldrar utan omfattar alla föräldrar.

Ändringen föreslås träda i kraft den 1 juli 2001.

Utskottets ställningstagande

Utskottet, som noterar att inga motioner har väckts med anledning av förslaget, har inget att invända mot regeringens förslag om utvidgning av rätten till tillfällig föräldrapenning vid förälderns egen sjukdom eller smitta. Utskottet tillstyrker förslaget.

Kontaktdagar

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bifaller regeringens förslag om att föräldrar skall ha rätt till tillfällig föräldrapenning i form av en kontaktdag per barn och år fr.o.m. det kalenderår under vilket barnet fyller sex år t.o.m. det kalenderår under vilket det fyller elva år för besök i barns skola eller fritidshem. Riksdagen avslår därmed motionsyrkanden bl.a. om avslag på förslaget respektive att återinföra två kontaktdagar per barn och år. *Jämför reservationerna nr 7 (m) och 8 (c).*

Gällande bestämmelser m.m.

Före den 1 juli 1995 hade föräldrar till barn mellan fyra och tolv år rätt till tillfällig föräldrapenning i form av två kontaktdagar per barn och år. Dagarna kunde utnyttjas i samband med föräldrautbildning, besök i barnets förskola, skola eller fritidshemsverksamhet. Rätten till kontaktdagar avskaffades som ett led i saneringen av statens finanser.

Enligt nuvarande regler har en förälder till barn som omfattas av lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) rätt till tillfällig föräldrapenning i form av kontaktdagar när föräldern avstår från förvärvsarbete bl.a. i samband med föräldrautbildning och besök i barnets skola eller förskola. Sådan tillfällig föräldrapenning kan utges under högst tio dagar per barn och år från barnets födelse till dess att det fyller 16 år.

Propositionen

Inom nuvarande system kan föräldrapenningdagar sparas till dess att barnet fyller åtta år eller den senare tidpunkt då barnet avslutar sitt första skolår. Eftersom föräldrarna använder majoriteten av föräldrapenningdagarna under barnets första tre år finns det enligt regeringen risk att föräldrar som inte sparat ersättningsdagar inte anser sig kunna vara lediga från förvärvsarbete utan ersättning för att vara med barnet i skolan.

Enligt regeringens uppfattning är det av stor betydelse att föräldrarna kan få tillgång till kontaktdagar som kan disponeras under den första skoltiden, dvs. från det att barnet fyller sex år. Även om det finns behov av kontakt med barnets vardagliga miljö också när barnet deltar i förskoleverksamhet deltar föräldrar dock mer kontinuerligt i förskoleverksamheten jämfört med skolverksamheten. Största behovet av kontaktdagar bedöms därför föreligga för barn som börjat skolan.

Regeringen föreslår att föräldrar skall ha rätt till tillfällig föräldrapenning i form av en kontaktdag per barn och år när de avstår från förvärvsarbete i samband med besök i barnets skola eller fritidshem. Rätt till sådana dagar skall gälla fr.o.m. det kalenderår barnet fyller sex år t.o.m. det kalenderår barnet fyller elva år. Dagar som inte tas ut under ett år skall enligt förslaget kunna sparas och tas ut ett senare år, dock senast det år barnet fyller elva år.

De nya reglerna om kontaktdagar, som även innebär rätt till ledighet från arbetet, föreslås träda i kraft den 1 juli 2001.

Enligt propositionen avser regeringen att följa effekterna av förslaget och efter viss tid göra en utvärdering av reformen.

Motioner

Margit Gennser m.fl. (m) begär i motion Sf10 yrkande 3 avslag på förslaget om kontaktdagar. Enligt motionärerna finns det redan möjlighet för föräldrar att ta ledigt för att besöka barnens skola eller fritidshem. Att återinföra kontaktdagar innebär därför att staten försöker styra föräldrar att disponera sin ledighet i enlighet med regeringens ambitioner. Enligt motionärerna bör föräldrarna själva få avgöra hur de vill disponera sin ledighet.

I motion Sf12 av Fanny Rizell m.fl. (kd) begärs i yrkande 9 beslut att återinföra två kontaktdagar per barn och år fr.o.m. det kalenderår barnet fyller fyra år t.o.m. det år barnet fyller tolv.

I motion Sf11 av Birgitta Carlsson m.fl. (c) begärs i yrkande 6 ett tillkännagivande om en utredning för att förbättra föräldrars möjligheter att på ett aktivt sätt delta i skolans arbete. Enligt motionärerna är erfarenheterna av när och på vilket sätt uttag av kontaktdagar sker inte enbart positiva. Därför bör man utreda om det är just genom kontaktdagar som föräldrars delaktighet och närvaro i skolan kan förbättras.

Utskottets ställningstagande

Redan i dag finns möjlighet att använda sig av föräldrapenningdagar för besök i barnets skola. Sådana dagar kan dock endast sparas till dess att barnet fyller åtta år eller avslutat sitt första skolår. Som framhålls i propositionen finns det en risk för att föräldrar, som inte haft möjlighet att spara dagar, inte heller anser sig ha ekonomiska förutsättningar att ta ledigt från arbetet för att besöka barnets skola eller fritidshem. Utskottet anser liksom regeringen att det är viktigt att föräldrarna får möjlighet att besöka barnets skola eller fritidshem både för att få en god kontakt med barnets vardagliga miljö och för att få tillfälle att bearbeta uppkomna problem. Utskottet välkomnar därför förslaget om att införa rätt till kontaktdagar i den tillfälliga föräldrapenningen för föräldrar till andra barn än sådana som omfattas av LSS. Utskottet, som även delar uppfattningen att det är under den första skoltiden som föräldrar har det största behovet av kontaktdagar, har förståelse för önskemålet att införa två kontaktdagar per barn och år. Utskottet kan dock inte se att det för närvarande finns finansiellt utrymme för detta.

Med det anförda tillstyrker utskottet regeringens förslag och avstyrker motionerna Sf10 yrkande 3 och Sf12 yrkande 9. Även motion Sf11 yrkande 6 avstyrks med det anförda.

Förbättrat skydd vid spädbarnsdöd

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bifaller regeringens förslag om ett förbättrat försäkringsskydd vid spädbarnsdöd och avslår ett motionsyrkande om att utreda frågan om att ersätta 2,5-årsregeln med en längre intjänandeperiod. *Jämför reservation nr 9 (kd och fp).*

Gällande bestämmelser

Föräldrapenning beräknas med utgångspunkt i en förälders sjukpenninggrundande inkomst. I vissa situationer kan en förälder få behålla en sjukpenninggrundande inkomst trots att han eller hon inte förvärvsarbetar. Bland annat får en förälders sjukpenninggrundande inkomst inte sänkas under den tid föräldern är helt eller delvis ledig från förvärvsarbete för vård av barn till dess att barnet fyller ett år (SGI-skyddad tid). Vid ettårsperiodens utgång fastställs föräldern sjukpenninggrundande inkomst med hänsyn till den beräknade framtida inkomsten av förvärvsarbete.

Om den sjukpenninggrundande inkomsten har sänkts vid barnets ettårsdag har föräldern ändå rätt till föräldrapenning, beräknad lägst efter den tidigare sjukpenninggrundande inkomsten, eller den högre inkomst som löneutvecklingen medför, till dess barnet fyller två år. Detta gäller även för adoptivföräldrar och blivande adoptivföräldrar. Tvåårstidpunkten räknas då fr.o.m. den dag föräldern fått barnet i sin vård.

Får föräldrarna ytterligare ett barn kan det tvååriga SGI-skyddet förlängas under förutsättning att det tidigare barnet levde när kvinnan blev gravid och barnet då inte hade uppnått en ålder av ett år och nio månader. Detsamma gäller vid adoption av barn som sker inom två år och sex månader efter det att det tidigare barnet fötts eller adopterats. Föräldrapenningen beräknas för det nya barnet efter den sjukpenninggrundande inkomst som gällde när föräldrarna fick det tidigare barnet. Denna regel, den s.k. 2,5-årsregeln, innebär att en förälder behåller lägst den ursprungliga föräldrapenningnivån även om föräldern valt att inte arbeta mellan två barns födelser, under förutsättning att barnen föds inom två och ett halvt år.

Propositionen

Enligt vad som anges i propositionen kan det inte anses tillfredsställande att det är helt avgörande för rätten till det förlängda skyddet inom föräldraförsäkringen att kvinnan är gravid på nytt vid det förra barnets dödsfall. Om kvinnan blir gravid efter det att barnet avlidit har hon inte möjlighet att kvalificera sig för det förlängda skyddet. Återgår föräldern inte omedelbart i förvärvsarbete upphör föräldrarns sjukpenningförsäkring, såvida hon inte är sjukskriven och därmed har ett annat skydd.

Regeringen föreslår därför att om föräldrarna får ytterligare ett barn skall det särskilda försäkringsskyddet förlängas oavsett om det tidigare barnet

avlidit före eller efter det att kvinnan på nytt blir gravid. Förutsättningen för förlängt skydd skall dock vara att det tidigare barnet inte uppnått eller – om det inte var vid liv – vid konceptionstidpunkten inte skulle ha uppnått en ålder av ett år och nio månader.

Regeländringen föreslås träda i kraft den 1 juli 2001.

Motion

I motion Sf15 av Lars Leijonborg m.fl. (fp) begärs i yrkande 8 ett tillkännagivande om behovet av en utredning av effekterna av att ersätta den s.k. 2,5-årsregeln med en längre intjänandeperiod. Med intjänanderegler under längre tid faller enligt motionärerna delvis den s.k. 2,5-årsregeln. En utredning bör tillsättas för att se över konsekvenserna av en sådan ordning.

Utskottets ställningstagande

Att förlora ett barn innebär en livslång sorg och saknad. Det stöd och den hjälp familjen får kan vara av avgörande betydelse för familjens möjlighet att gå vidare. Föräldraförsäkringen har här en viktig roll att spela för de föräldrar som får ett nytt barn. Det förlängda försäkringsskyddet, den s.k. 2,5-årsregeln, har emellertid fått en otillfredsställande utformning såtillvida att den förutsätter att kvinnan var gravid på nytt när det tidigare barnet avled. Utskottet ser därför positivt på att regeringen nu föreslår en ändring så att det inte längre skall ha någon betydelse om barnet avled före eller efter det att kvinnan på nytt blev gravid, under förutsättning att barnet inte uppnått eller inte skulle ha uppnått en ålder av ett år och nio månader vid konceptionstidpunkten.

Folkpartiets yrkande om att utreda konsekvenserna av att ersätta 2,5-årsregeln med en längre intjänandeperiod synes ta sikte på den s.k. 240-dagarsregeln i föräldraförsäkringen. Enligt den regeln skall föräldern för att få föräldrapenning på sjukpenningnivå för de första 180 dagarna under minst 240 dagar i följd före barnets födelse eller den beräknade tidpunkten härför ha varit försäkrad för en sjukpenning över garantinivån och skulle ha varit det om försäkringskassan känt till samtliga förhållanden.

Före den 1 januari 1986 gällde en kvalifikationstid om 270 dagar. Förslaget om att förkorta tiden till nuvarande 240 dagar motiverades i regeringens proposition 1984/85:78 (s. 59–60) med att det dåvarande kravet på 270 dagars kvalifikationstid hade tillkommit för att undvika att föräldrar enbart i syfte att få en högre föräldrapenning påbörjar ett förvärvsarbete under graviditeten. Bestämmelsen hade dock medfört att blivande mödrar gått miste om den högre föräldrapenningen trots att de påbörjat ett förvärvsarbete inom den första graviditetsmånaden, dvs. normalt sett innan de fått sin graviditet konstaterad. Detta hade skapat irritation bland de drabbade mödrarna som ansåg sig ha en fast anknytning till arbetsmarknaden och därmed borde vara berättigade till ersättning för inkomstförlust i samband med barnafödandet. Det var ofta fråga om studerande eller nytillträdande på arbetsmarknaden, som tidigare hade varit enbart sjukvårdsförsäkrade eller hemmamakeförsäkrade. Enligt propositionen bedömdes en kvalifikationstid om 240 dagar vara till-

räcklig. Detta blev också riksdagens beslut (bet. SfU 1984/85:12, rskr. 1984/85:125).

Utskottet anser att motivet för att förkorta kvalifikationstiden till 240 dagar alltjämt står sig. Det saknas därför skäl att förorda att frågan om en förlängd sådan tid utreds. Utskottet tillstyrker med det anförda regeringens förslag och avstyrker motion Sf15 yrkande 8.

Övriga frågor om föräldraförsäkringen

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om höjning av garantibeloppet/garantinivån i föräldrapenningen och om överlåtelse av föräldrapenning och tillfällig föräldrapenning. Vidare avslås ett motionsyrkande om att utvidga rätten till tillfällig föräldrapenning vid vård av barn med livshotande sjukdom. *Jämför reservationerna nr 10 (m, kd, c och fp) och 11 (fp).*

Motioner

I motion Sf12 av Fanny Rizell m.fl. (kd) begärs i yrkande 7 beslut att höja garantibeloppet i föräldraförsäkringen till 150 kr per dag. Eftersom nivån har varit oförändrad sedan 1987 anser motionärerna att det behövs en ordentlig uppräkning av nivån för dem som har det sämst ställt.

I motion Sf11 av Birgitta Carlsson m.fl. (c) begärs i yrkande 2 ett tillkännagivande om behovet av höjning av garantinivån. Enligt motionärerna bör nivån höjas till 200 kr per dag.

Lars Leijonborg m.fl. (fp) begär i motion Sf15 yrkande 6 förslag om ett höjt garantibelopp i föräldraförsäkringen till 150 kr per dag. I samma motion yrkande 9 begärs ett tillkännagivande om att införa en möjlighet att överlåta föräldrapenning och tillfällig föräldrapenning till någon annan om föräldrarna finner detta lämpligt, t.ex. till en vän eller släkting eller som betalning till en barnvårdare från ett företag. I yrkande 10 begär motionärerna ett tillkännagivande om att ändra AFL så att tillfällig föräldrapenning vid behov kan utvidgas under ej fastställt antal dagar för vård av barn med livshotande sjukdom. Enligt motionärerna bör behovet fastställas efter särskild prövning och styrkas med läkarutlåtande. Tillfällig föräldrapenning bör i dessa fall gälla till dess att barnet fyller 18 år.

Utskottets ställningstagande

Vad först gäller frågan om att höja garantinivån respektive garantibeloppet konstaterar utskottet att både nivån och beloppet har varit oförändrade – 60 kr per dag – sedan 1987. Utskottet skulle gärna se en höjning av garantinivån och förutsätter att regeringen tar initiativ till en sådan höjning så snart det ekonomiska läget tillåter det och andra mer angelägna behov inte står i vägen.

Beträffande överlåtelse av föräldrapenning i samband med barns födelse anser utskottet liksom tidigare (se bet. 2000/01:SfU1 s. 104) att föräldrapenningen skall vara knuten till föräldraskapet, inklusive med föräldrar likställda. Utskottet kan därmed inte ställa sig bakom kravet att föräldrapenning skall kunna överlåtas till t.ex. vänner eller som betalning till en barnvårdare från ett företag.

I fråga om överlåtelse av tillfällig föräldrapenning har utskottet ovan tillstyrkt regeringens förslag om en utvidgad rätt för annan försäkrad att få tillfällig föräldrapenning under tio dagar i samband med barns födelse eller adoption liksom även förslaget om en utvidgning av rätten till tillfällig föräldrapenning vid förälderns egen sjukdom eller smitta. I övrigt konstaterar utskottet att det redan i dag finns möjlighet att överlåta tillfällig föräldrapenning till en annan försäkrad som i stället för föräldern avstår från förvärvsarbete för vård av barn i samband med sjukdom eller smitta hos barnet eller barnets ordinarie vårdare. Utskottet anser med hänsyn härtill att det för närvarande inte finns skäl att utöka möjligheterna för annan försäkrad att uppbära tillfällig föräldrapenning.

Vad därefter gäller frågan om att utöka antalet dagar med tillfällig föräldrapenning för vård av barn med livshotande sjukdom noterar utskottet att Kommittén om vård i livets slutskede nyligen har lagt fram sitt slutbetänkande Värdig vård vid livets slut (SOU 2001:6). I betänkandet föreslås bl.a. att tillfällig föräldrapenning vid behov skall kunna utvidgas under ej fastställt antal dagar för vård av barn med livshotande sjukdom. Det föreslås även att rätten till tillfällig föräldrapenning i dessa fall skall gälla tills barnet fyller 18 år. Utskottet, som inte anser att det finns skäl att föregripa den kommande beredningen av kommitténs förslag, anser att resultatet härav bör avvaktas.

Med det anförda avstyrker utskottet motionerna Sf12 yrkande 7, Sf11 yrkande 2 och Sf15 yrkandena 6, 9 och 10.

Förläggning av delledighet enligt föräldraledighetslagen

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bifaller regeringens förslag att delledighet vid förkortning av arbetstid dels får förläggas även till en eller vissa av arbetsveckans dagar, dels skall förläggas på det sätt som arbetstagaren önskar om det inte medför påtaglig störning i arbetsgivarens verksamhet. Riksdagen beslutar samtidigt att regeringens förslag till ändring i 14 § föräldraledighetslagen skall kompletteras så att om en förläggning av delledighet enligt arbetstagarens önskemål medför en påtaglig störning i arbetsgivarens verksamhet en arbetsgivare inte utan arbetstagarens samtycke får förlägga delledigheten på annat sätt än att sprida den över arbetsveckans samtliga dagar. Riksdagen avslår därmed motionsyrkanden bl.a. om avslag på förslaget

och om behovet av en närmare utredning. *Jämför reservationerna nr 12 (m och c), 13 (m och kd) och 14 (c).*
Riksdagen bifaller vidare regeringens förslag att förtydliga föräldraledighetslagen så att det klarare framgår att en förälder som är delledig utan föräldrapenning har rätt till förkortning av arbetstiden med upp till en fjärdedel för vård av barn.

Gällande bestämmelser

Enligt 3 § föräldraledighetslagen (1995:584) finns fem former av föräldraledighet för vård av barn m.m., bl.a. ledighet i form av förkortning av normal arbetstid. Sådan delledighet kan utnyttjas såväl av föräldrar som uppbär föräldrapenning (delledighet med föräldrapenning) som av föräldrar som inte uppbär föräldrapenning (delledighet utan föräldrapenning).

I 7 § stadgas att en förälder har rätt till förkortning av normal arbetstid med en fjärdedel, utan att föräldern erhåller föräldrapenning, för vård av ett barn som inte har fyllt åtta år eller som är äldre än så men ännu inte har avslutat sitt första skolår. I 12 § föreskrivs att vid förkortad arbetstid skall ledigheten spridas över arbetsveckans samtliga dagar, om inte särskilda skäl ger anledning till att den förläggs på annat sätt. I förarbetena till föräldraledighetslagen (prop. 1977/78:104 s. 48) uttalas att syftet med deltidsledigheten är att mera varaktigt förbättra möjligheterna till samvaro mellan föräldrar och barn samt att göra det möjligt att avkorta de långa dagliga vistelsetiderna för barn i daghem och familjedaghem.

Enligt 14 § skall arbetstagaren samråda med arbetsgivaren om ledighetens förläggning och om andra frågor som rör ledigheten. Om arbetstagaren och arbetsgivaren inte kan komma överens om hur ledigheten skall tas ut vid förkortad arbetstid bestämmer arbetsgivaren i fråga om ledighetens närmare förläggning och därmed sammanhängande frågor, om inte annat har avtalats. Arbetsgivaren får dock inte utan arbetstagarens samtycke dela upp ledigheten under arbetsdagen eller förlägga den till någon annan tid än arbetsdagens början eller slut.

Propositionen

Enligt vad som anges i propositionen är det angeläget att småbarnsföräldrar utan svårigheter kan kombinera förvärvsarbete och föräldraskap. Inte minst när föräldrar med olika arbetsgivare båda önskar ta ut delledighet kan nu gällande regler innebära samordningsproblem. Regler för att underlätta för föräldrar i detta avseende får emellertid inte utformas så att de motverkar en effektivt och rationellt bedriven verksamhet i företag eller hos andra arbetsgivare. Regeringen anser dock att viljan att underlätta för småbarnsföräldrar att förena arbete och föräldraskap bör ges ett ökat genomslag och att arbetstagaren bör ges ett större inflytande över ledighetsbesluten.

I propositionen föreslås därför att vid förkortning av arbetstid skall ledigheten, förutom att spridas över arbetsveckans samtliga dagar, också kunna

förläggas till en eller vissa av arbetsveckans dagar utan att det krävs särskilda skäl för en sådan förläggning.

Vidare föreslås att ledigheten normalt skall förläggas i enlighet med arbetstagarens önskemål. Arbetstagarens inflytande över ledighetens förläggning bör dock vara förenat med villkor om att verksamheten hos arbetsgivaren kan fortgå utan allvarliga men eller störningar. Begreppet påtaglig störning bör därvid ha samma betydelse som vid förläggning av hel ledighet. Meningen är inte att varje störning skall kunna berättiga arbetsgivaren att inte tillgodose arbetstagarens önskemål. Endast om det finns omständigheter i det enskilda fallet som gör att verksamheten hos arbetsgivaren kommer att utsättas för stora påfrestningar om ledigheten förläggs i enlighet med arbetstagarens önskemål, bör arbetsgivaren kunna förlägga ledigheten i strid med arbetstagarens önskemål.

Beslutet om ledighetens förläggning skall enligt förslaget alltjämt fattas av arbetsgivaren, eftersom arbetsgivarens beslut och bedömning då kan bli föremål för prövning i domstol.

Ändringen föreslås gälla oavsett om föräldern blir kompenserad för inkomstbortfallet från föräldraförsäkringen eller inte.

Den lagstadgade rätten till förkortning av normal arbetstid med en fjärdedel kan enligt regeringen förstås så att en förälder måste förkorta sin arbetstid med just en fjärdedel och att möjlighet inte finns att förkorta arbetstiden med mindre tid. Det föreslås därför att lagtexten förtydligas så att det klarare framgår att en förälder som är delledig utan föräldrapenning har rätt till förkortning av den normala arbetstiden med upp till en fjärdedel för vård av barn.

Såvitt gäller ekonomiska konsekvenser av förslaget om förläggning av delledighet bedömer regeringen att det inte kommer att innebära belastningar på samhällsekonomin eller statsfinanserna. För arbetsgivare generellt väntas förslaget normalt inte medföra ett ökat behov av nyanställningar. I normala fall förväntas inte heller något behov av investeringar eller andra kostnader uppstå som reellt påverkar företags produktionsmöjligheter, likviditet eller konkurrensförhållanden. I de fall arbetstagare och arbetsgivare inte kan enas om ledighetens förläggning kan dock lagändringen leda till ökade kostnader för arbetsgivaren.

En ökad flexibilitet i föräldraledighetslagens regler om förläggning av ledighet vid förkortad arbetstid och ett ökat inflytande för arbetstagarna kan enligt regeringen ge både positiva och mindre gynnsamma verkningar för företagen. Arbetsplatsens storlek är en av de faktorer som kan beaktas när arbetsgivaren bedömer om en viss förläggning av delledighet medför en påtaglig störning. Det är troligt att de små företagen kan komma att påverkas mer än stora företag, eftersom de mindre företagen generellt sett kan antas ha mindre flexibilitet i sin organisation.

En tänkbar icke önskad effekt av det ökade arbetstagarinflytandet skulle enligt propositionen kunna bli att småbarnsföräldrar, och kvinnor i synnerhet, möter ökade svårigheter när de söker arbete. Regeringen anser emellertid att

risken för denna oönskade effekt inte är så stor att förslaget om ändringar i föräldraledighetslagen inte skall läggas fram.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2001.

Enligt vad som anges i propositionen avser regeringen att följa de nu föreslagna reglernas inverkan på arbetslivet, särskilt med utgångspunkt i de förhållanden som råder i små företag. En uppföljning kan ske i anslutning till den översyn som regeringen kommer att göra beträffande arbetstid och ledighet.

Motioner

Margit Gennser m.fl. (m) begär i motion Sf10 yrkande 4 ett tillkännagivande om att förslagen kan leda till nackdelar ur ett samhällsekonomiskt perspektiv och därför bör utredas närmare. Enligt motionärerna tar regeringen för lätt på de problem som kan uppstå för näringslivet och då främst småföretagare till följd av förslagen rörande föräldraledighetslagen. Dessutom riskerar kvinnor att drabbas av ökade svårigheter i arbetslivet om förslagen antas. Konsekvenserna av förlängd föräldrapenning, lagfäst arbetstidsförkortning, kontaktdagar och förläggning av delledighet bör utredas innan beslut i dessa frågor fattas.

I motion Sf12 av Fanny Rizell m.fl. (kd) begärs i yrkande 6 förslag om rätt till tre års tjänstledighet i samband med barns födelse.

I motion Sf11 av Birgitta Carlsson m.fl. (c) begärs i yrkande 1 ett tillkännagivande om redovisning i företags och förvaltningars verksamhetsberättelse om möjligheterna till och det faktiska uttaget av föräldraledighet. I samma motion yrkande 7 begärs avslag på förslaget angående förläggningen av delledighet enligt föräldraledighetslagen. Förslaget leder enligt motionärerna till stora gränsdragningsproblem i fråga om vad som skall anses utgöra en allvarlig störning. Vidare drabbar det små och mindre stora företag samt riskerar att leda till att företagare drar sig för att rekrytera småbarnsföräldrar. Ändringen bör enligt motionärerna inte genomföras utan kopplas till den översyn av arbetstidslagen m.fl. ledighetslagar som tillsatts.

Utskottets ställningstagande

Utskottet delar regeringens bedömning att det är angeläget att småbarnsföräldrar utan svårigheter kan kombinera förvärvsarbete och föräldraskap. Enligt utskottet innebär förslaget att öka arbetstagarens inflytande över förläggningen av delledigheten en viktig del i arbetet med att skapa bättre förutsättningar för barnfamiljerna i detta hänseende. Förslaget medger en större grad av flexibilitet och kan därför underlätta för t.ex. ensamstående föräldrar att anpassa barntillsynen till de egna arbetstiderna. Vidare kan det som framhålls i propositionen underlätta för föräldrar med olika arbetsgivare att båda arbeta deltid. Förslaget kan dock komma att medföra problem för arbetsgivare och då framför allt de små arbetsgivarna.

Arbetsmarknadsutskottet konstaterar i sitt yttrande att utskottet redan i betänkande 1994/95:AU16 uttalade att för det fall en överenskommelse inte

träffas om hur ledigheten skall tas ut vid förkortad arbetstid borde arbetstagaren själv få bestämma i fråga om ledighetens närmare förläggning och därmed sammanhängande frågor. En förutsättning måste dock vara att ledigheten inte får förläggas så att det skulle skapa allvarliga men för produktionens behöriga gång. Regeringen borde närmare överväga en sådan ordning och vid lämpligt tillfälle återkomma till riksdagen med förslag om hur en sådan bestämmelse bör utformas. Detta gav riksdagen regeringen till känna (rskr. 1994/95:364). Med hänvisning härtill välkomnar arbetsmarknadsutskottet regeringens förslag dels om förläggning av delledighet, dels att förtydliga lagen på ovan angivet sätt.

Även socialförsäkringsutskottet välkomnar regeringen förslag men vill framhålla att förslaget till ändring i 12 och 14 §§ föräldraledighetslagen medför att den nuvarande ovillkorliga rätten till förkortad arbetstid fördelad över arbetsveckans samtliga dagar inte kommer att gälla. Regeringens förslag till ändring i 14 § andra stycket föräldraledighetslagen bör därför kompletteras så att, om en förläggning enligt arbetstagarens önskemål medför påtaglig störning i arbetsgivarens verksamhet, arbetsgivaren inte utan arbetstagarens samtycke skall få förlägga ledigheten på annat sätt än att sprida den över arbetsveckans samtliga dagar. Utskottet föreslår en sådan komplettering.

Med denna ändring tillstyrker socialförsäkringsutskottet regeringens förslag och avstyrker motionerna Sf10 yrkande 4 och Sf11 yrkande 7.

Vad gäller frågan om tre års tjänstledighet i samband med barns födelse anför arbetsmarknadsutskottet att det har behandlat motsvarande yrkande vid flera tidigare tillfällen. Senast ett sådant förslag behandlades var i betänkande 1999/2000:AU5 där det konstaterades att det inte fanns någon utredning bl.a. om vilka effekter som en utvidgad föräldraledighet skulle kunna komma att få, t.ex. för de mindre företagen, hur vikariatsfrågan skulle lösas vid upprepade långa ledigheter och vilken inverkan föräldraledigheten skulle ha på lön m.m. Arbetsmarknadsutskottet konstaterar att det alltjämt saknas en sådan analys och att redan det är ett skäl att avstyrka förslaget. Arbetsmarknadsutskottet anser i stället att det är viktigare att föräldrarna i möjligaste mån delar på ledigheten. En sådan utveckling är inte minst betydelsefull för barnen, och den utgör dessutom en viktig del i arbetet mot större jämställdhet. Socialförsäkringsutskottet gör samma bedömning som arbetsmarknadsutskottet och avstyrker därmed motion Sf12 yrkande 6.

Beträffande kravet på redovisning i företags och förvaltningars verksamhetsberättelser av bl.a. uttag av föräldraledighet anför arbetsmarknadsutskottet bl.a. att liknande behov av redovisning även finns inom andra områden såsom arbetsskador, sjukfrånvaro, utbildningsinsatser, personalomsättning m.m. Som redovisades i betänkande 1999/2000:AU2 anses det att det finns hinder i redovisningslagstiftningen mot att ta in sådana uppgifter i årsredovisningar, eftersom syftet med lagstiftningen är att ge intressenter i ett bolag upplysningar som är av betydelse för bedömningar av bolagets ekonomiska förhållanden och utvecklingsmöjligheter. Enligt arbetsmarknadsutskottet finns det möjlighet att använda sig av de jämställdhetsplaner som det åligger

en arbetsgivare att upprätta enligt jämställdhetslagen. I en sådan plan går det t.ex. att fastställa en policy för uttag av föräldraledighet m.m. Eftersom jämställdhetslagen även ställer krav på uppföljning av föregående års plan går det därigenom att bedöma hur uttaget av föräldraledighet ser ut.

Socialförsäkringsutskottet delar arbetsmarknadsutskottets uppfattning i denna fråga och avstyrker med det anförda motion Sf11 yrkande 1.

Socialförsäkringsutskottet vill i övrigt erinra om den parlamentariska kommitté som nyligen tillsatts av regeringen och som fått till uppgift att göra en översyn av arbetstidslagen, semesterlagen och övrig ledighetslagstiftning (dir. 2000:97). Enligt direktiven skall resultatet av kommitténs arbete redovisas i etapper och slutredovisning skall ske senast den 1 mars 2003.

Reservationer

Utskottets förslag till riksdagsbeslut och ställningstaganden har föranlett följande reservationer. I rubriken anges inom parentes vilken punkt i utskottets förslag till riksdagsbeslut som behandlas i avsnittet.

1. Förlängning av föräldrapenningen m.m. (punkt 1)

av Bo Könberg (fp), Margit Gennser (m), Gustaf von Essen (m), Fanny Rizell (kd), Cecilia Magnusson (m), Birgitta Carlsson (c) och Magda Ayoub (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 1 borde ha följande lydelse:
1. Riksdagen beslutar att avslå regeringens förslag till
dels lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring såvitt avser 4 kap. 3 § (lagförslag 2.1),
dels lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring (lagförslag 2.2).
Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförts i reservation 1. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2000/01:Sf10 yrkande 1, 2000/01:Sf11 yrkandena 3 och 4, 2000/01:Sf12 yrkandena 3, 4 och 5 och 2000/01:Sf15 yrkandena 1 och 3.

Ställningstagande

För att alla föräldrar skall få bättre möjligheter att förena familje- och yrkesliv, vilket är av avgörande betydelse för både kvinnor och män, krävs att föräldrarnas valfrihet ökar och att utrymme skapas för en mångfald barnomsorgsformer. Regeringens förslag om förlängd föräldrapenning med 30 dagar är enligt vår uppfattning inte en sådan åtgärd som kommer att öka föräldrarnas valfrihet vare sig i fråga om föräldraledighet eller barnomsorg. Förslaget bör därför inte genomföras. Vi föreslår i stället att ett system med barnomsorgskonto införs. Genom ett sådant system läggs en grund för att familjerna skall få lika möjligheter utan att lösningarna behöver vara likadana. Barnomsorgskonto skall omfatta alla barn i förskoleåldern och bör införas fr.o.m. 2002. Som ett första steg införs ett barnomsorgskonto på 40 000 kr för ettåringar och 20 000 kr för tvååringar. Maximalt 20 000 kr per barn skall få tas ut per år. Vidare skall styrkta barnomsorgskostnader vara avdragsgilla i den kommunala beskattningen. Rätten till avdrag, som skall kunna utnyttjas under hela förskoleperioden, skall gälla för samtliga barnomsorgskostnader oavsett tillsynsform, och avdrag skall få göras med maximalt 50 000 kr per barn och år. Vi anser dessutom att etableringsfrihet bör återinföras så att privat och kooperativ barnomsorg får samma villkor som den kommunala förskolan och att kommunerna skall kompenseras för skattebortfallet. Barnomsorgskontot

ger enligt vår mening föräldrarna möjlighet att välja barnomsorg, minska sin arbetstid eller stanna hemma under en del av barnens uppväxt.

Mot bakgrund av vad vi nu anfört föreslår vi att riksdagen avslår förslaget om en förlängd föräldrapenning och att regeringen återkommer till riksdagen med ett förslag om barnomsorgskonto som omfattar alla barn, avdragsrätt för styrkta barnomsorgskostnader samt etableringsfrihet inom barnomsorgen. Vi föreslår att riksdagen tillkännager för regeringen vad vi här har anfört.

2. Familjepolitisk reform m.m. (punkt 2)

av Fanny Rizell och Magda Ayoub (båda kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 2 borde ha följande lydelse:

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförts i reservation 2. Riksdagen bifaller därmed motion 2000/01:Sf12 yrkandena 1, 2 och 8.

Ställningstagande

Många undersökningar visar att både mammor och pappor skulle vilja ägna mer tid åt barnen, särskilt när de är små. Det är en inställning som bör uppmuntras och stödjas på olika sätt. Familjepolitiken måste därför utformas så att den skapar förutsättningar för föräldrarna att tillbringa mer tid med sina barn. Av det skälet måste de olika regelsystemen för föräldraförsäkring, barnomsorg och rätt till tjänstledighet samverka. Ledstjärnan för systemens utformning måste vara att varje familj så långt som möjligt får hitta lösningar som passar den egna familjens behov. Vi anser att en generös föräldraförsäkring, möjlighet till föräldraledighet i minst tre år med barnomsorgskonto och tillgång till god barnomsorg av olika slag är viktiga inslag för att göra kombinationen föräldraskap och arbetsliv möjlig. Den av regeringen föreslagna femte förmånsnivån i föräldraförsäkringen tillgodoser på ett bättre sätt arbetstagarens möjlighet att kombinera arbetsliv med föräldraskap, men denna flexibilitet bör finnas även när föräldraförsäkringen upphört. Ett system med barnomsorgskonto tillåter enligt vår mening föräldrarna att i större utsträckning själva välja hur man vill disponera tiden med barnen efter det första året. Vi föreslår att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad vi nu har anfört.

3. Utökat barnstöd i form av skattereduktion (punkt 3)

av Bo Könberg (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 3 borde ha följande lydelse:

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförts i reservation 3. Riksdagen bifaller därmed motion 2000/01:Sf15 yrkande 2.

Ställningstagande

Enligt min uppfattning är det hög tid att mer direkt ta hänsyn till försörjningsbörda i skattesystemet. Alla höjningar av generella barnstöd bör därför ske i form av skattereduktion. I de fall familjen inte betalar någon eller mycket låg skatt får de i stället ett kontantbidrag. Jag föreslår att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad jag nu har anfört.

4. Höjd ersättningsnivå för mamma- och pappamånaderna m.m. (punkt 4)

av Bo Könberg (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 4 borde ha följande lydelse:
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförts i reservation 4. Riksdagen bifaller därmed motion 2000/01:Sf15 yrkandena 4, 5 och 7.

Ställningstagande

Enligt min uppfattning är det från jämställdhetssynpunkt viktigt att de pappor som i dag önskar vara pappalediga men som inte får stöd från omgivningen för detta, ändå har det stöd som den öronmärkta tiden (mamma- och pappamånaderna) ger. Föräldraförsäkringen bör inte byggas ut, men ersättningen under dessa månader bör vara 90 % av den sjukpenninggrundande inkomsten. En annan viktig åtgärd för att stimulera papporna att ta ut mer föräldraledighet är att höja taket för ersättningen under mamma- och pappamånaderna till förslagsvis tio prisbasbelopp under en försöksperiod. De nuvarande 90 garantidagarna, dvs. de dagar som uteslutande ersätts enligt garantinivån tas bort. Regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag till lagändringar i enlighet med vad jag nu anfört. Jag föreslår därför att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad jag har anfört.

5. Ny förmånsnivå i föräldraförsäkringen (punkt 5)

av Margit Gennser, Gustaf von Essen och Cecilia Magnusson (alla m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 5 borde ha följande lydelse:
5. Riksdagen avslår regeringens förslag till
dels lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring såvitt avser 4 kap. 7, 8, 14 och 18 §§ (lagförslag 2.1),
dels lag om ändring i föräldraledighetslagen (1995:584) såvitt avser 6 § (lagförslag 2.3)
dels lag om ändring i föräldraledighetslagen (1995:584) (lagförslag 2.4)

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförts i reservation 5. Därmed bifaller riksdagen motion 2000/01:Sf10 yrkande 2 och avslår motion 2000/01:Sf11 yrkande 5.

Ställningstagande

Enligt vår mening är arbetstidens längd en fråga som bör avgöras i avtal mellan arbetsmarknadens parter. Staten bör således inte detaljreglera hur omfattande ledigheten skall vara och när den skall tas ut. Regeringens förslag om en ny förmånsnivå saknar dessutom motsvarighet inom sjukförsäkringen samt riskerar att motverka jämställdhetssträvandena genom att kvinnor kan få en försvagad ställning på arbetsmarknaden. Med hänsyn härtill föreslår vi att riksdagen avslår förslaget om en åttondels förmånsnivå i föräldraförsäkringen.

6. Ny förmånsnivå i föräldraförsäkringen (punkt 5)

av Birgitta Carlsson (c).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 5 borde ha följande lydelse:
5. Riksdagen antar regeringens förslag till
dels lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring såvitt avser 4 kap. 7, 8, 14 och 18 §§ (lagförslag 2.1),
dels lag om ändring i föräldraledighetslagen (1995:584) såvitt avser 6 § (lagförslag 2.3),
dels lag om ändring i föräldraledighetslagen (1995:584) (lagförslag 2.4).
Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförts i reservation 6. Därmed bifaller riksdagen motion 2000/01:Sf11 yrkande 5 och avslår motion 2000/01:Sf10 yrkande 2.

Ställningstagande

Enligt min mening innebär regeringens förslag om att införa en femte förmånsnivå att ett tidigare enhetligt system får en inbyggd obalans eftersom sjukförsäkringen fortfarande kommer att ha fyra förmånsnivåer. Förslaget leder till en ökad administrativ belastning för såväl företag som för försäkringskassans handläggare. Jag föreslår i stället att man skapar ett ökat konsumtionsutrymme för föräldrarna som de själva fritt kan disponera och som i första hand bör riktas mot låg- och medelinkomsttagarna. Jag föreslår att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad jag nu har anfört.

7. Kontaktdagar (punkt 8)

av Margit Gennser, Gustaf von Essen och Cecilia Magnusson (alla m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 8 borde ha följande lydelse:

8. Riksdagen avslår regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring såvitt avser 4 kap. 10 och 12 §§ (lagförslag 2.1), till den del det inte omfattas av punkt 6, och tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförts i reservation 7. Därmed bifaller riksdagen motion 2000/01:Sf10 yrkande 3 och avslår motionerna 2000/01:Sf11 yrkande 6 och 2000/01:Sf12 yrkande 9.

Ställningstagande

Enligt vår uppfattning är regeringens förslag om införande av kontaktdagar onödigt. Redan i dag finns det möjlighet för föräldrar att ta ledigt för att besöka barnens skola eller fritidshem. Att införa en rätt till kontaktdagar innebär att staten försöker styra föräldrar att disponera sin ledighet i enlighet med regeringens ambitioner. Föräldrarna bör själva få avgöra hur de vill disponera sin ledighet. Vi föreslår i enlighet härmed att riksdagen avslår förslaget om införande av en kontaktdag i den tillfälliga föräldrapenningen.

8. Kontaktdagar (punkt 8)

av Birgitta Carlsson (c).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 8 borde ha följande lydelse:
8. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring såvitt avser 4 kap. 10 och 12 §§ (lagförslag 2.1), till den del det inte omfattas av punkt 6, och tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförts i reservation 8. Därmed bifaller riksdagen motion 2000/01:Sf11 yrkande 6 och avslår motionerna 2000/01:Sf10 yrkande 3 och 2000/01:Sf12 yrkande 9.

Ställningstagande

Det är enligt min mening viktigt att föräldrar har möjlighet att aktivt delta i och bidra till skolans verksamhet. Med fler vuxna som aktivt deltar i skolans verksamhet förbättras förutsättningarna för skolan att lyckas med sitt uppdrag. Erfarenheterna av när och på vilket sätt uttag av kontaktdagar sker är dock inte enbart positiva, och frågan är om det är just genom kontaktdagar som föräldrars delaktighet och närvaro i skolan kan förbättras. Jag anser att det finns anledning att utreda detta. Jag föreslår därför att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad jag nu har anfört

9. 2,5-årsregeln (punkt 9)

av Bo Könberg (fp), Fanny Rizell (kd) och Magda Ayoub (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 9 borde ha följande lydelse:

9. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring såvitt avser 4 kap. 6 § (lagförslag 2.1) och tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförts i reservation 9. Därmed bifaller riksdagen motion 2000/01:Sf15 yrkande 8.

Ställningstagande

Enligt vår mening finns det skäl att ifrågasätta om inte den s.k. 2,5-årsregeln kan ersättas med en längre intjänandeperiod. Med intjänanderegler under längre tid kommer regeln åtminstone delvis att förlora i betydelse. Vi anser att en utredning bör tillsättas för att se över konsekvenserna av en sådan ordning. Vi föreslår därför att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad vi nu har anfört.

10. Höjning av garantinivån och garantibeloppet (punkt 10)

av Bo Könberg (fp), Margit Gennser (m), Gustaf von Essen (m), Fanny Rizell (kd), Cecilia Magnusson (m), Birgitta Carlsson (c) och Magda Ayoub (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 10 borde ha följande lydelse:
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförts i reservation 10. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2000/01:Sf11 yrkande 2, 2000/01:Sf12 yrkande 7 och 2000/01:Sf15 yrkande 6.

Ställningstagande

För att få en inkomstbaserad föräldrapenning under hela föräldraledigheten krävs enligt nuvarande regler att föräldern varit försäkrad för en sjukpenning under minst 240 dagar i följd. Det innebär t.ex. att den som just avslutat sin högskoleutbildning inte får mer än garantinivån, dvs. 60 kr per dag. Denna familjs inkomster måste med all sannolikhet kompletteras med socialbidrag och bostadsbidrag. För studerande, egenföretagare eller personer med tillfälliga anställningar leder dessa regler till stor ekonomisk osäkerhet. Enligt vår mening måste det finnas en grundnivå som ger en acceptabel ekonomisk trygghet under barnets första år. Vi anser därför att garantinivån i föräldraförsäkringen bör höjas betydligt för att förbättra situationen för de sämst ställda barnfamiljerna. En sådan höjning skulle också kunna leda till ett ökat barnafödande. Regeringen bör snarast återkomma med förslag om höjning av garantinivån/garantibeloppet. Vi föreslår att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad vi nu har anfört.

11. Överlåtelse av föräldrapenning m.m. (punkt 11)

av Bo Könberg (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 11 borde ha följande lydelse:
11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförts i reservation 11. Därmed bifaller riksdagen motion 2000/01:Sf15 yrkandena 9 och 10.

Ställningstagande

För att göra föräldraförsäkringen mer flexibel bör enligt min mening en större del av ersättningsdagarna kunna överföras till någon annan om föräldrarna finner detta lämpligt. I enlighet med Tjänstebeskattningsutredningens förslag bör därför föräldrapenning och sådan tillfällig föräldrapenning som utges vid vård av sjukt barn kunna överlåtas på ett friare sätt t.ex. till en vän eller en släkting eller användas som betalning till en barnvårdare från ett företag. Jag föreslår att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad jag nu har anfört.

12. Förläggning av delledighet enligt föräldraledighetslagen m.m. (punkt 12)

av Margit Gennser (m), Gustaf von Essen (m), Cecilia Magnusson (m) och Birgitta Carlsson (c).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 12 borde ha följande lydelse:
12. Riksdagen avslår regeringens förslag till lag om ändring i föräldraledighetslagen (1995:584) (lagförslag 2.3) och tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförts i reservation 12. Därmed bifaller riksdagen motion 2000/01:Sf11 yrkande 7 och avslår motion 2000/01:Sf10 yrkande 4.

Ställningstagande

Regeringen konstaterar att förslaget om förläggning av delledighet inte kommer att innebära belastningar på samhällsekonomin eller statsfinanserna men att det kan leda till ökade kostnader för arbetsgivare om arbetsgivare och arbetstagare inte kommer överens. Enligt vår uppfattning kommer förslaget att slå olika mot olika typer av företag beroende på företagets verksamhet och storlek. Det kan också leda till stora gränsdragningsproblem när det gäller bedömningen av vad som skall anses utgöra en allvarlig störning. Det finns således en uppenbar risk för att ändringen kommer att drabba små och mindre stora företag samtidigt som det finns risk för att företagare drar sig för att rekrytera småbarnsföräldrar. Dessutom riskerar kvinnor att drabbas av ökade

svårigheter i arbetslivet om förslaget antas. Ändringen bör därför inte genomföras utan frågan bör utredas, lämpligen inom ramen för den översyn av arbetstidslagen m.fl. ledighetslagar som för närvarande pågår. Vi föreslår att riksdagen avslår förslaget om förläggning av delledighet.

13. Tre års tjänstledighet (punkt 13)

av Margit Gennser (m), Gustaf von Essen (m), Fanny Rizell (kd), Cecilia Magnusson (m) och Magda Ayoub (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 13 borde ha följande lydelse:
13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförts i reservation 13. Därmed bifaller riksdagen motion 2000/01:Sf12 yrkande 6.

Ställningstagande

Vi anser att föräldrar bör ges rätt till tre års tjänstledighet på heltid eller deltid med bibehållen rätt att återvända till arbetet efter tjänstledigheten. Om båda föräldrarna arbetar eller studerar skall de kunna dela upp ledigheten mellan sig. Enligt vår uppfattning bör detta kunna bidra till att fler pappor tar ut föräldraledighet. Regeringen bör därför återkomma med förslag om införande av tre års tjänstledighet. Vi föreslår att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad vi har anfört.

14. Redovisning i verksamhetsberättelse (punkt 14)

av Birgitta Carlsson (c).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 14 borde ha följande lydelse:
14. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförts i reservation 14. Därmed bifaller riksdagen motion 2000/01:Sf11 yrkande 1.

Ställningstagande

Mäns högre inkomster i kombination med samhällets attityder och strukturer utgör orsaker till att män i mindre omfattning än kvinnor utnyttjar sin lagstadgade rätt till föräldraledighet. Det är inte ovanligt att män aktivt motarbetas av arbetsledning och arbetskamrater på sin arbetsplats när de försöker ta del av sina rättigheter som föräldrar. Det finns dock exempel på företag som går in och betalar den mellanskillnad som uppstår då föräldrar tar ut sin föräldraledighet. Möjligheterna till respektive uttag av föräldraledighet, som är meriterande för såväl företag som arbetsgivare, bör återges i företags respektive förvaltningars verksamhetsberättelse. Jag föreslår att riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad jag nu har anfört.

Särskilt yttrande

Kontaktdagar (punkt 8)

Fanny Rizell och Magda Ayoub (båda kd) anför:

Fram till den 1 juli 1995 hade föräldrar till barn mellan fyra och tolv år rätt till tillfällig föräldrapenning i form av två kontaktdagar per barn och år. Dagarna kunde utnyttjas i samband med föräldrautbildning, besök i barnets förskola, skola eller fritidshemsverksamhet. Rätten till kontaktdagar avskaffades dock som ett led i saneringen av statens finanser. Vi anser att kontaktdagarna, när de fanns, var mycket viktiga för föräldrarna. Regeringens förslag om att införa en kontaktdag per år för barn mellan sex och elva år är otillräckligt och strider dessutom mot ett tidigare löfte om att återinföra kontaktdagarna. Vi anser därför att kontaktdagarna bör återinföras enligt tidigare gällande regler.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Propositionen

I proposition 2000/01:44 Föräldraförsäkring och föräldraledighet har regeringen (Socialdepartementet) föreslagit att riksdagen antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring,
2. lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring,
3. lag om ändring i föräldraledighetslagen (1995:584),
4. lag om ändring i föräldraledighetslagen (1995:584).

Lagförslagen återfinns som bilaga 2 till betänkandet.

Följdmotioner

2000/01:Sf10 av Margit Gennser m.fl. (m) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen avslår regeringens förslag om en förlängning av föräldrapenningen.
2. Riksdagen avslår regeringens förslag om en lagfäst arbetstidsförkortning.
3. Riksdagen avslår regeringens förslag om kontaktdagar.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att förslagen kan leda till nackdelar ur ett samhällsekonomiskt perspektiv och därför bör utredas närmare.

2000/01:Sf11 av Birgitta Carlsson m.fl. (c) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen tillkännager för regeringen vad som i motionen anförs om redovisning i företags och förvaltningars verksamhetsberättelse om möjligheterna till och det faktiska uttaget av föräldraledighet.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen behovet av en höjning av garantinivån i enlighet med vad som anförs i motionen.
3. Riksdagen beslutar avslå regeringens förslag om förlängd föräldraledighet till 480 dagar.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen vad som i motionen anförs om införandet av ett barnomsorgskonto.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen vad som i motionen anförs om en ny förmånsnivå inom föräldraförsäkringen.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen vad som i motionen anförs om en utredning för att förbättra föräldrars möjligheter att på ett aktivt sätt delta i skolans arbete.
7. Riksdagen beslutar avslå regeringens förslag angående förläggningen av delledighet enligt föräldraledighetslagen.

2000/01:Sf12 av Fanny Rizell m.fl. (kd) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om föräldrars önskemål att få mer tid för barnen.

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om inriktningen av en familjepolitisk reform.

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att skapa ekonomiska och praktiska förutsättningar för val mellan olika och flexibla barnomsorgsformer.

4. Riksdagen beslutar, med avslag på regeringens förslag till förlängd föräldrapenning, införa ett barnomsorgskonto som omfattar alla barn i enlighet med vad som anförs i motionen.

5. Riksdagen beslutar införa en avdragsrätt för styrkta barnomsorgskostnader i enlighet med vad som anförs i motionen.

6. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring enligt vad i motionen anförs om rätten till tre års tjänstledighet i samband med barns födelse.

7. Riksdagen beslutar att höja garantibeloppet i föräldraförsäkringen i enlighet med vad som anförs i motionen.

8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om flexibel arbetstid.

9. Riksdagen beslutar att återinföra två kontaktdagar per år och barn från det kalenderår barnet fyller fyra år t.o.m. det år barnet fyller tolv år i enlighet med vad som anförs i motionen.

2000/01:Sf13 av Berit Andnor m.fl. (s) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen beslutar om ändring i regeringens förslag om ändring i 4 kap. 10 § femte stycket lagen om allmän försäkring i enlighet med vad som anförs i motionen.

2000/01:Sf14 av Ulla Hoffmann m.fl. (v) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen beslutar om ändring i regeringens förslag om ändring i 4 kap. 10 § femte stycket i lagen om allmän försäkring i enlighet med vad i motionen anförs.

2000/01:Sf15 av Lars Leijonborg m.fl. (fp) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

1. Riksdagen avslår regeringens förslag om förlängd föräldraförsäkring.

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ett utökat barnstöd i form av skattereduktion.

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om inrättande av ett obeskattat barnkonto för förskolebarn.

4. Riksdagen av regeringen begär förslag om en höjd ersättningsnivå från 80 % till 90 % för pappa- och mammamånaden.

5. Riksdagen beslutar om höjt tak i föräldraförsäkringens pappa- och mammamånader i enlighet med förslaget i motionen.

6. Riksdagen av regeringen begär förslag om ett höjt garantibelopp i föräldraförsäkringen i enlighet med vad som anförs i motionen.

7. Riksdagen av regeringen begär förslag om att avskaffa de s.k. garantidagarna i föräldraförsäkringen.

8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av en utredning av effekterna av att ersätta den s.k. 2,5-årsregeln med en längre intjänandeperiod.

9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om införande av en överlåtelsemöjlighet av föräldrapenning och tillfällig föräldrapenning i enlighet med Tjänstebeskattningsutredningens förslag.

10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att lagen om allmän försäkring ändras så att den tillfälliga föräldrapenningen vid behov kan utvidgas under ej fastställt antal dagar för vård av barn med en livshotande sjukdom.

2000/01:Sf16 av Marianne Samuelsson (mp) vari föreslås att riksdagen fattar följande beslut: Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring angående vissa begränsningar vad det gäller att pappan skall ge sitt medgivande vid överlåtande av de s.k. tio pappadagarna.

BILAGA 2

Regeringens lagförslag

BILAGA 3

Utskottets lagförslag

Förslag till ändrad lydelse av 4 kap. 10 § femte stycket lagen (1962:381) om allmän försäkring

Regeringens förslag	*Utskottets förslag*
Försäkringskassan kan besluta att en annan försäkrad än en fader eller moder som avstår från förvärvsarbete i samband med barns födelse eller adoption skall få rätt till tillfällig föräldrapenning för de ändamål som anges i fjärde stycket. Detta gäller om det inte finns någon fader som har rätt till tillfällig föräldrapenning, *om* modern är avliden *eller om* fadern avstår från sin rätt till tillfällig föräldrapenning enligt fjärde stycket. *Fadern kan avstå från sin rätt till tillfällig föräldrapenning om han inte kan nyttja sin rätt eller om det annars* skulle vara oskäligt att inte låta honom *avstå från sin rätt till tillfällig föräldrapenning*.	Försäkringskassan kan besluta att en annan försäkrad än en fader eller moder som avstår från förvärvsarbete i samband med barns födelse eller adoption skall få rätt till tillfällig föräldrapenning för de ändamål som anges i fjärde stycket. Detta gäller om *1*. det inte finns någon fader som har rätt till tillfällig föräldrapenning, *2*. modern är avliden, *3*. fadern avstår från sin rätt till tillfällig föräldrapenning enligt fjärde stycket och det skulle vara oskäligt att inte låta honom avstå eller *4. fadern inte kan eller på grund av besöksförbud enligt lagen (1988:688) om besöksförbud eller liknande eller på grund av andra särskilda omständigheter sannolikt inte kommer att nyttja sin rätt enligt fjärde stycket.*

Förslag till ändrad lydelse av 4 kap. 12 § tredje stycket lagen (1962:381) om allmän försäkring

Regeringens förslag	*Utskottets förslag*
Tillfällig föräldrapenning enligt 10 § fjärde eller femte stycket utges under högst tio dagar per barn och utges inte för tid efter sextionde dagen efter barnets hemkomst efter förlossningen. Vid adoption räknas tiden från den tidpunkt föräldrarna fått barnet i sin vård.	Tillfällig föräldrapenning enligt 10 § fjärde stycket utges under högst tio dagar per barn och utges inte för tid efter sextionde dagen efter barnets hemkomst efter förlossningen. *Detsamma gäller tillfällig föräldrapenning enligt 10 § femte stycket med avräkning dock för dagar med tillfällig föräldrapenning som en fader kan ha uppburit med stöd av 10 § fjärde stycket.* Vid adoption räknas tiden från den tidpunkt föräldrarna fått barnet i sin vård.

Förslag till ändrad lydelse av 14 § andra stycket föräldraledighetslagen (1995:584)

Regeringens förslag	*Utskottets förslag*
Kan överenskommelse inte träffas om hur ledigheten skall tas ut vid förkortad arbetstid, skall arbetsgivaren förlägga ledigheten i enlighet med arbetstagarens önskemål, om en sådan förläggning inte medför påtaglig störning i arbetsgivarens verksamhet. Arbetsgivaren får inte utan arbetstagarens samtycke dela upp ledigheten under arbetsdagen eller förlägga den till någon annan tid än arbetsdagens början eller slut.	Kan överenskommelse inte träffas om hur ledigheten skall tas ut vid förkortad arbetstid, skall arbetsgivaren förlägga ledigheten i enlighet med arbetstagarens önskemål, om en sådan förläggning inte medför påtaglig störning i arbetsgivarens verksamhet. Arbetsgivaren får inte utan arbetstagarens samtycke *förlägga ledigheten på annat sätt än att sprida den över arbetsveckans samtliga dagar,* dela upp ledigheten under arbetsdagen eller förlägga den till någon annan tid än arbetsdagens början eller slut.

BILAGA 4

Yttrande från annat utskott

Arbetsmarknadsutskottets yttrande 2000/01:AU1y Föräldraförsäkring och föräldraledighet

Till socialförsäkringsutskottet

Inledning

Socialförsäkringsutskottet har genom beslut den 1 februari 2001 berett arbetsmarknadsutskottet tillfälle att yttra sig över proposition 2000/01:44 Föräldraförsäkring och föräldraledighet samt över de motioner som har väckts med anledning av propositionen, i de delar som avser arbetsmarknadsutskottets beredningsområde.

Utskottet yttrar sig över följande motioner:

Moderaternas kommittémotion 2000/01:Sf10 yrkandena 2 och 4.

Kristdemokraternas kommittémotion 2000/01:Sf12 yrkandena 6 och 8.

Centerpartiets kommittémotion 2000/01:Sf11 yrkandena 1 och 7.

Propositionen

Regeringen föreslår i propositionen att riksdagen skall godkänna vissa ändringar i lagen (1962:381) om allmän försäkring och föräldraledighetslagen (1995:584). Syftet med ändringarna är att ytterligare förbättra föräldrars möjligheter att kombinera familj och arbete.

Bland de föreslagna ändringarna kan här nämnas en förlängning av föräldrapenningen med 30 dagar med ersättning motsvarande förälderns sjukpenning. Sammanlagt 60 dagar med ersättning motsvarande förälderns sjukpenning reserveras för var och en av föräldrarna. Vidare föreslås att en femte förmånsnivå motsvarande en åttondels förmån införs i föräldraförsäkringen. Motsvarande rätt till ledighet införs i föräldraledighetslagen. Propositionen innehåller också förslag om att återinföra kontaktdagar inom den tillfälliga föräldrapenningen. Föräldrar som avstår från förvärvsarbete i samband med besök i barnets skola eller fritidshem föreslås få rätt till tillfällig föräldrapenning under en dag per barn och år för barn som fyllt sex men inte tolv år.

Bestämmelserna om föräldraledighet föreslås även förändras så att ledigheten vid förkortning av arbetstiden får spridas över arbetsveckans samtliga dagar eller förläggas till en eller vissa av arbetsveckans dagar. Om arbetsgivaren och arbetstagaren inte kommer överens om hur ledigheten skall tas ut vid förkortad arbetstid, skall arbetsgivaren förlägga ledigheten på det sätt som arbetstagaren önskar. Detta gäller under förutsättning att verksamheten hos arbetsgivaren kan fortgå utan påtaglig störning. Dessutom förtydligas föräldraledighetslagen på så sätt att det klarare framgår att en förälder som är delledig utan föräldrapenning har rätt till förkortning av sin arbetstid med upp till en fjärdedel för vård av barn.

Ändringarna föreslås – såvitt avser förlängning av föräldrapenningen och ny förmånsnivå inom föräldraförsäkringen samt motsvarande ändringar i föräldraledighetslagen – träda i kraft den 1 januari 2002 och i övriga delar den 1 juli 2001.

Motionerna

Moderaterna anser i motion Sf10 att utgångspunkten måste vara att arbetstidens längd är en fråga mellan arbetsgivare och arbetstagare då det är de som är bäst skickade att komma överens om när och hur ledighet skall tas ut. Därför bör inte staten detaljreglera hur arbetstid skall disponeras på det sätt som nu föreslås. Bland annat därför bör förslaget om lagfäst arbetstidsförkortning avslås (yrkande 2).

Moderaterna anser också att eftersom regeringens förslag riskerar att påverka samhällsekonomin och kvinnornas ställning på arbetsmarknaden bör konsekvenserna av bl.a. lagfäst arbetstid och förläggning av delledighet utredas innan beslut fattas i dessa frågor (yrkande 4).

Kristdemokraterna förespråkar i motion Sf12 att det bör införas en treårig rätt till tjänstledighet i samband med föräldraskap (yrkande 6). Ledigheten skall kunna disponeras av föräldrarna på det sätt de själva väljer.

Möjligheterna till flexibel arbetstid bör underlättas så att arbetstagaren tillsammans med arbetsgivaren kan välja hur arbetstiden skall förläggas (yrkande 8). Möjligheterna att arbeta från hemmet bör tas till vara i högre grad än vad som är fallet i dag. Sådana möjligheter för arbetstagaren bör också kunna kombineras med ekonomiska insatser från stat och kommun. Den enskildes arbete bör också kunna organiseras så att frivillig arbetsdelning och/eller att tjänstledighet underlättas.

Kristdemokraterna välkomnar förslaget om förtydligande av föräldraledighetslagen när det gäller arbetstagarens önskemål om förläggning av den förkortade arbetstiden liksom förslaget om att införa en femte förmånsnivå i föräldraförsäkringen. Partiet anser dock att denna flexibilitet bör finnas kvar även när föräldraförsäkringen upphör. Ett sätt att uppnå detta är att införa ett barnomsorgskonto.

Centerpartiet anser i motion Sf11 att det bör införas en redovisning i företags och förvaltningars verksamhetsberättelser av vilka möjligheter arbetstagarna har till föräldraledighet och hur det faktiska uttaget av föräldraledighet ser ut (yrkande 1). Genom ett sådant förfarande skulle det synliggöras hur många män resp. kvinnor som i praktiken utnyttjar sin föräldraledighet, vilket skulle kunna underlätta för framför allt män att ta ut sin ledighet.

Partiet anser vidare att den i propositionen föreslagna förändringen i fråga om förläggning av delledighet bör avslås bl.a. då den slår olika mot olika typer av företag samtidigt som den i förlängningen kan misstänkas leda till att arbetsgivarna, ännu mer än vad som är fallet i dag, drar sig för att anställa arbetslösa småbarnsföräldrar. Det är därför tveksamt om den föreslagna förändringens positiva effekter vad avser valfrihet för arbetstagaren uppväger de inskränkningar som den kan komma att medföra för det enskilda företaget. Förslaget bör därför avslås (yrkande 7). Frågan bör i stället utredas, vilket lämpligen kan göras inom ramen för den översyn av arbetstidslagen, semesterlagen och övrig ledighetslagstiftning som regeringen har fattat beslut om.

Utskottets bedömning

Parallellt med detta yttrande behandlar arbetsmarknadsutskottet ett antal motioner som berör frågor om arbetstid och ledighet m.m. i ett eget betänkande, AU9. Utskottet redovisar där sina närmare överväganden vad avser dessa frågor.

Rörande de nu aktuella motionerna vill utskottet anföra följande.

Både Moderaterna och Centerpartiet motsätter sig förslaget om *delledighetens förläggning* och anser att frågan bör utredas ytterligare innan beslut fattas.

Utskottet kan erinra om att det i en rad betänkanden tidigare har understrukit betydelsen av att arbetstagare ges bättre möjligheter att förena arbete och föräldraskap. Utskottet föreslog t.ex. i betänkande 1994/95:AU16 Ny föräldraledighetslag m.m. ett tillkännagivande om sin syn på frågan om förläggning av föräldraledigheten när arbetstagaren vill minska sin dagliga arbetstid. Utskottet ansåg att, om överenskommelse inte träffats om hur ledighet skall tas ut vid förkortad arbetstid, arbetstagaren själv bör få bestämma i fråga om ledighetens närmare förläggning och därmed sammanhängade frågor. En förutsättning måste dock enligt vad utskottet anförde vara att förläggningen inte skapar allvarliga men för produktionens behöriga gång. Utskottet ansåg att regeringen närmare borde överväga en sådan ordning och vid lämpligt tillfälle återkomma till riksdagen med förslag om hur en sådan bestämmelse bör utformas. Riksdagen beslutade den 19 maj 1995 i enlighet med utskottets förslag (rskr. 1994/95:364).

Arbetsmarknadsutskottet har därefter i sitt yttrande hösten 1999 till konstitutionsutskottet över regeringens skrivelse 1998/99:75 Redogörelse för behandlingen av riksdagens skrivelser till regeringen (bil. 2 till protokoll

1999/2000:6) riktat kritik mot regeringens redogörelse i skrivelsen när det gäller orsakerna till att den aktuella frågan om förläggning av föräldraledigheten inte slutbehandlats. I sitt yttrande till konstitutionsutskottet året därefter över regeringens skrivelse 1999/2000:75 Redogörelse för behandlingen av riksdagens skrivelser till regeringen (bil. 7 till protokoll 2000/01:5) förklarade sig utskottet, efter att ha tagit del av regeringens redovisning i den aktuella frågan, inte ha någon erinran mot att ärendet kvarstod som icke slutbehandlat. Utskottet förutsatte dock att de av regeringen aviserade åtgärderna skulle vidtas och att skrivelserna därmed skulle kunna slutbehandlas utan dröjsmål.

Utskottet välkomnar därför det förslag som regeringen nu presenterar i proposition 44 om att vid förkortning av arbetstid ledigheten får spridas över arbetsveckans samtliga dagar eller förläggas till en eller vissa av arbetsveckans dagar, liksom att i de fall som arbetsgivaren och arbetstagaren inte kommer överens om hur ledigheten skall tas ut vid förkortad arbetstid, arbetsgivaren skall förlägga ledigheten på det sätt som arbetstagaren önskar, om en sådan förläggning inte medför påtaglig störning av arbetsgivarens verksamhet. Det är också bra att lagen förtydligas så att det klarare framgår att en förälder har rätt till förkortning av normal arbetstid med upp till en fjärdedel för vård av barn.

Med hänvisning till detta anser utskottet att motionerna Sf10 yrkande 4 delvis och Sf11 yrkande 7 bör avstyrkas.

Vad avser Kristdemokraternas förslag i motion Sf12 om *tre års tjänstledighet* har utskottet behandlat motsvarande yrkande vid flera tidigare tillfällen. Senast ett sådant förslag behandlades var i betänkande 1999/2000:AU5 där utskottet, med hänvisning till tidigare uttalanden, konstaterade att det inte fanns någon utredning bl.a. om vilka effekter som en utvidgad föräldraledighet skulle kunna komma att få t.ex. för de mindre företagen, hur vikariatsfrågan skulle lösas vid upprepade långa ledigheter, vilken inverkan föräldraledigheten skulle ha på lön m.m.

Utskottet kan notera att det alltjämt saknas en sådan analys (se även vad som anförs nedan om den nytillsatta arbetstidskommittén). Redan det är ett skäl att avstyrka förslaget om en så kraftig förlängning av föräldrars rätt till ledighet. Utskottet anser i stället att det är viktigare att föräldrarna i möjligaste mån delar på ledigheten. En sådan utveckling är inte minst betydelsefull för barnen, och den utgör dessutom en viktig del i arbetet mot större jämställdhet. De förändringar som nu föreslås i propositionen, och som utöver de ovan berörda möjligheterna till förläggning av delledighet innebär en förlängning av föräldrapenningen med 30 dagar, införandet av ytterligare en pappa- resp. mammamånad och en femte förmånsnivå, motsvarande en åttondels förmån i föräldraförsäkringen, betyder att möjligheterna att kombinera förvärvsarbete med rollen som förälder förbättras ytterligare. Motion Sf12 yrkande 6 avstyrks.

Det anförda innebär också att utskottet inte heller ställer sig bakom Moderaternas avslagsyrkande i Sf10 avseende förslaget om att införa *en femte förmånsnivå* i föräldraförsäkringen. Även om det, som anförs i motionen,

bl.a. inte finns någon motsvarande ersättningsnivå i sjukförsäkringen anser utskottet i likhet med regeringen att de positiva effekter som förslaget får för föräldrarnas möjligheter att på ett mer flexibelt sätt kombinera arbete och familj överväger. Motion Sf10 yrkande 2 avstyrks därför.

I nyss nämnda motion efterfrågar Moderaterna också en mer *allmän utredning av bl.a. konsekvenserna av lagfäst arbetstid*. Kristdemokraterna förespråkar i motion Sf12 *ökad flexibilitet beträffande arbetstid*.

Det finns i detta sammanhang anledning att nämna den parlamentariska utredning som regeringen, efter remissbehandlingen av rapporten Kortare arbetstid – för och emot, fattade beslut om den 21 december 2000. Av direktiven till kommittén (dir. 2000:97) framgår att den skall göra en översyn av arbetstidslagen, semesterlagen och övrig ledighetslagstiftning. Representanter för arbetsmarknadens parter skall knytas till kommittén.

Regeringen konstaterar i direktiven att arbetstidsfrågan är mångfasetterad och rör arbetstidens längd och förläggning, flexibiliteten i uttaget av arbetstid under dygnet, veckan, året eller t.o.m. konjunkturcykeln och inflytandet över hur arbetstiden bestäms. Skillnaderna i uppfattning mellan olika aktörer avser inte enbart materiella frågor utan också huruvida förändringar bör genomföras via ändrad lagstiftning eller om frågan helt bör hanteras av arbetsmarknadens parter.

Enligt direktiven skall kommittén lämna förslag till en ny reglering av arbetstiden som ger den enskilde arbetstagaren ökade möjligheter att påverka förläggningen av arbetet samtidigt som flexibiliteten i produktionen är god. I uppdraget ligger också en översyn av införandet av EG:s arbetstidsdirektiv (93/104/EG). Kommittén skall också undersöka olika sätt att förkorta arbetstiden, se över dagens bestämmelser om övertidsarbete och lämna förslag till förändringar i semesterlagen som bl.a. skall ge arbetstagare möjlighet att ta ut semester som överstiger fyra veckor per år som del av dag.

Kommittén skall bedöma konsekvenserna av sina förslag för de offentliga finanserna och samhällsekonomin, jämställdheten, arbetsmiljön, arbetsorganisationen och arbetstagarnas hälsa liksom tillgången på arbetskraft. Även de företagsekonomiska konsekvenserna skall belysas, särskilt för små företag.

I uppdraget ingår också att undersöka om det finns möjligheter, särskilt vad avser små företag, att slå samman eller samordna strukturen i arbetstidslagen, semesterlagen och övrig ledighetslagstiftning.

Utskottet anser att arbetstidens längd och förläggning har stor betydelse för arbetstagarna vad avser både arbetsliv och privatliv. I arbetslivet kan ett större inflytande skapa bättre förutsättningar för ett bättre och mer utvecklande arbete vilket i sin tur kan leda till minskad stress i arbetslivet samtidigt som det också kan bidra till att öka jämställdheten i samhället. Utskottet är därför övertygat om att ett ökat inflytande för den enskilda arbetstagaren över arbetstiden inte bara kan kombineras med en effektivare och flexiblare produktion utan faktiskt är en förutsättning för detta. Reformer i en sådan riktning skulle också medföra att individen skulle få mer inflytande över sin vardag och skapa bättre förutsättningar för ett mer jämställt samhälle.

Utgångspunkt för arbetet bör enligt arbetsmarknadsutskottet vara arbetstidslagens karaktär av skyddslagstiftning. Förslaget bör ge den enskilda arbetstagaren ett större inflytande än i dag över arbetstidens förläggning men samtidigt ge en god flexibilitet i produktionen. Det är också viktigt att en lagreglering av arbetstiden inte hindrar parterna från att bygga vidare på de avtalslösningar på arbetstidsområdet som redan finns. Som regeringen framhåller i direktiven finns det många olika exempel på goda arbetstidslösningar via avtal.

De motioner som behandlas i detta yttrande berör några av alla de olika aspekter som finns rörande arbetstider. Flera av de frågor som tas upp i motionerna ingår i uppdraget till den nytillsatta arbetstidsutredningen att belysa respektive lägga fram förslag om.

Utskottet anser inte att det i dagsläget finns skäl att närmare ta ställning till hur en framtida arbetstidsreglering bör utformas utan anser att det är angeläget att avvakta slutsatserna från Arbetstidsutredningen. Motionerna Sf10 yrkande 4 delvis och Sf12 yrkande 8 bör därför avstyrkas.

Utskottet ställer sig positivt till vad som anförs i direktiven om att en arbetstidsreglering, som innebär ett stärkt inflytande över arbetstiden för individen, kan bidra till minskad stress och bättre förutsättningar för jämställdhet. Utskottet kommer att behandla frågorna i sitt eget betänkande.

I motion Sf11 anser Centerpartiet att det bör införas en skyldighet att i *företags och förvaltningars verksamhetsberättelser* redovisa vilka möjligheter arbetstagarna har till föräldraledighet och hur det faktiska uttaget av föräldraledighet ser ut.

Utskottet har vid upprepade tillfällen berört föräldraförsäkringens betydelse bl.a. för en ökad jämställdhet mellan kvinnor och män. För att såväl mammor som pappor skall kunna kombinera arbete med familj och tidigt etablera en god kontakt och relation med barnet är det därför en viktig fråga inom föräldraförsäkringen hur uttaget av föräldrapenningdagarna fördelar sig mellan föräldrarna. För närvarande är pappornas uttag av föräldrapenningdagarna lågt i förhållande till mammornas. Kunskapen om orsakerna bakom denna fördelning är bristfällig. Det är därför önskvärt att finna anledningarna till den ojämna fördelningen av dagarna och att på sikt även uppnå en jämnare fördelning.

Införandet av den s.k. pappa- respektive mammamånaden 1995 har tydligt påverkat pappornas nyttjande av föräldrapenningen. Uppgifter från Riksförsäkringsverket visar att ca 80 % av papporna till barn födda efter regeländringen 1995 har nyttjat föräldrapenning under barnets första fyra år. Cirka 50 % av papporna till barn födda åren 1993 och 1994, dvs. före regeländringen, hade nyttjat förmånen under motsvarande tid. När barnen födda 1995 fyllde fyra år hade deras pappor i genomsnitt tagit ut 41 ersättningsdagar med föräldrapenning och 50 % av papporna hade tagit ut tid motsvarande den s.k. pappamånaden. Som utskottet berört ovan är det positivt att den s.k. pappamånaden nu föreslås bli utökad till två månader.

Orsakerna till att så få pappor tar ut föräldraledighet kan vara flera och någon klar bild finns inte. En tänkbar orsak kan vara att många män har högre inkomster än kvinnor, vilket i kombination med takbegränsningen för ersättningsnivån i föräldraförsäkringen medför att familjeinkomsten blir lägre när pappan är ledig. I många fall kan det också tänkas att inställningen hos arbetsgivaren liksom fördomar och attityder bland arbetskamrater etc. spelar en roll. Det finns emellertid flera goda exempel på arbetsgivare som uppmuntrar sina anställda, både kvinnor och män, att ta ut sin föräldraledighet. Många av dessa arbetsgivare ger också den anställde kompensation för mellanskillnad i inkomst som uppstår vid uttag av föräldraledigheten. Utskottet vill här också framhålla att det av 5 § jämställdhetslagen (1991:433) följer att en arbetsgivare skall underlätta för både kvinnliga och manliga arbetstagare att förena förvärvsarbete och föräldraskap.

Utskottet kan dela den uppfattning som förs fram i motionen att ett sätt att underlätta för arbetstagare, och då främst män, att ta ut sin föräldraledighet är att öppet redovisa hur bestämmelserna tillämpas i den enskilda verksamheten. Utskottet vill dock understryka att liknande behov av redovisning finns även inom andra områden såsom arbetsskador, sjukfrånvaro, utbildningsinsatser, personalomsättning m.m. Som utskottet redovisade i betänkandet 1999/2000:AU2 anses det finnas hinder i redovisningslagstiftningen mot att ta in sådana uppgifter i årsredovisningar, eftersom syftet med lagstiftningen är att ge intressenter i ett bolag upplysningar som är av betydelse för bedömningar av bolagets ekonomiska förhållanden och utvecklingsmöjligheter. Utskottet vill i detta sammanhang även påminna om de möjligheter som finns att använda sig av de jämställdhetsplaner som det åligger en arbetsgivare att upprätta enligt jämställdhetslagen. I en sådan plan går det t.ex. att fastställa en policy för uttag av föräldraledighet m.m. Eftersom jämställdhetslagen även ställer krav på uppföljning av föregående års plan går det därigenom att bedöma hur uttaget av föräldraledighet ser ut.

Med hänsyn till det anförda anser utskottet att motion Sf11 yrkande 1 bör avstyrkas.

Stockholm den 15 februari 2001

På arbetsmarknadsutskottets vägnar

Sven-Erik Österberg

I beslutet har deltagit Sven-Erik Österberg (s), Hans Andersson (v), Margareta Andersson (c), Mikael Odenberg (m), Björn Kaaling (s), Kent Olsson (m), Laila Bjurling (s), Patrik Norinder (m), Sonja Fransson (s), Camilla Sköld Jansson (v), Maria Larsson (kd), Christel Anderberg (m), Elver Jonsson (fp), Anders Karlsson (s), Cinnika Beiming (s) och Magnus Jacobsson (kd).

Avvikande meningar

1. Mikael Odenberg, Kent Olsson, Patrik Norinder och Christel Anderberg (alla m)

anser att utskottets bedömning i fråga *om en ny femte förmånsnivå i föräldraförsäkringen* och *en allmän utredning om konsekvenserna av propositionens förslag* borde ha följande lydelse:

I propositionen föreslår regeringen att en ny förmånsnivå motsvarande en åttondels förmån skall införas i föräldraförsäkringen. Detta medför att en arbetstagare får möjlighet att reducera sin arbetstid med en timme per dag. Vi anser i stället att utgångspunkten skall vara att arbetstidens längd bör avgöras genom avtal som träffas mellan arbetsgivaren och arbetstagaren. Det är arbetsgivaren och arbetstagaren som har de bästa förutsättningarna att själva avgöra arbetstidens längd och komma överens om hur omfattande ledigheten skall vara och när den skall tas ut. Av den anledningen bör inte staten i detalj reglera hur arbetstiden skall disponeras på det sätt som sker genom de nu föreslagna förändringarna.

Det finns även andra skäl för att inte genomföra den föreslagna lagändringen. En utvidgning av föräldraledigheten innebär att näringslivet, och då främst de små företagen, ställs inför nya belastande administrativa rutiner. Den åttondels förmån som nu föreslås i föräldraförsäkringen saknar dessutom en motsvarighet i sjukförsäkringen som är uppbyggd på en indelning i fjärdedelar. Vid en tillbakablick visar det sig också att alltsedan 1970-talet har den här typen av tvingande åtgärder ofta förfelat sitt syfte.

Trots att dessa uppenbara olägenheter uppmärksammades under beredningen har regeringen valt att lägga fram förslaget om lagändring.

Det bör också framhållas att den föreslagna förmånen riskerar att motverka jämställdhetssträvandena på arbetsmarknaden genom att kvinnor i egenskap av presumtiva mödrar riskerar att få en relativt försvagad ställning på arbetsmarknaden i förhållande till andra arbetstagare.

Med hänvisning till det anförda anser vi att förslaget om att införa ny förmånsnivå motsvarande en åttondels förmån i föräldraförsäkringen bör avslås. Motion Sf10 yrkande 2 bör således tillstyrkas.

Regeringen föreslår i propositionen att när en förälder önskar minska sin arbetstid med upp till en fjärdedel under barnets åtta första år skall denne inte längre behöva visa att detta inte medför en påtaglig störning, utan bevisbördan för att det medför en påtaglig störning skall fortsättningsvis ligga på arbetsgivaren. När det gäller uttaget av delledigheten är regeringens ambition att arbetstagarens behov skall få ökat genomslag genom att arbetsgivares rätt att leda verksamheten och förlägga ledigheten inskränks. Det är vår fasta övertygelse att förläggning av delledighet är en fråga som arbetstagare och arbetsgivare kan komma överens om. I den mån meningsskiljaktighet uppstår om förläggning av ledighet torde detta kunna regleras genom avtal. Ur vårt

perspektiv bör arbetsgivare och arbetstagare ha lika stor möjlighet att påverka anställningens utformning genom avtal.

De ekonomiska konsekvenserna av förändringarna inom föräldraledighetslagen får främst bäras av enskilda människor och företag och i mindre utsträckning av staten. Regeringen konstaterar att förslaget om förläggning av delledighet enligt föräldraledighetslagen inte kommer att innebära belastningar på samhällsekonomin eller statsfinanserna men leda till ökade kostnader för arbetsgivare, i de fall arbetsgivare och arbetstagare inte kan komma överens. Vi finner att regeringen med detta rapsodiska avfärdande av invändningen mot förslaget tar för lätt på de problem som kan uppstå för näringslivet, och då främst småföretagare. Därför bör inte dessa förslag antas innan de underkastats en utredning.

Om de nu föreslagna ändringarna genomförs riskerar småbarnsföräldrar, och kvinnor i synnerhet, att drabbas av ökade svårigheter i arbetslivet. Trots att regeringen uppmärksammar dessa problem i propositionen, väljer den att lägga fram ett förslag som underminerar småbarnsföräldrars förutsättningar på arbetsmarknaden.

Med hänvisning till vad som anförts om risken att vissa av regeringens förslag om föräldraförsäkring och föräldraledighet kan komma att påverka samhällsekonomin och kvinnors ställning på arbetsmarknaden negativt, bör konsekvenserna av förslagen om bl.a. lagfäst arbetstidsförkortning och förläggning av delledighet utredas innan beslut fattas i dessa frågor. Motion Sf10 yrkande 4 bör således tillstyrkas. Motion Sf11 yrkande 7 och Sf12 yrkande 8 bör avstyrkas i den mån de inte kan anses tillgodosedda med vad som anförs i denna avvikande mening.

2. Maria Larsson och Magnus Jacobsson (båda kd)

anser att utskottets bedömning i fråga om *föräldrars rätt till tjänstledighet* och *flexibel arbetstid* borde ha följande lydelse:

En förutsättning för att både kvinnor och män skall ha möjlighet att utvecklas i sin yrkesroll och samtidigt kunna fungera i den viktiga föräldrarollen är att vi kan skapa ett barnvänligt arbetsliv, alltså stora möjligheter för kvinnor och män att förena föräldraskap och arbetsliv på ett bra sätt. Att vara förälder, att vårda och fostra barn, bör betraktas som en kompetenshöjning och en viktig samhällsuppgift. Mycket tyder på att en ökad förvärvsfrekvens och ett högre tempo i arbetslivet försvårar kombinationen med föräldraskap. Det kan få allvarliga konsekvenser i framtiden om det inte skapas möjligheter för barn att födas och för vuxna att vara föräldrar. Vi välkomnar därför förslaget om ett förtydligande av lagen när det gäller arbetstagarens önskemål om förläggningen av den förkortade arbetstiden. Samtidigt kan formuleringen ”om en sådan förläggning inte medför påtaglig störning i arbetsgivarens verksamhet” också kunna tillgodose arbetsgivarens krav.

Även förslaget om att införa en femte förmånsnivå i föräldraförsäkringen tillgodoser på ett bättre sätt arbetstagarens möjlighet att välja på vilket sätt

han eller hon skall kombinera arbetsliv och föräldraskap. Vi anser dock att denna flexibilitet bör finnas kvar även när föräldraförsäkringen upphört. En lösning för att underlätta för föräldrarna att i mycket större utsträckning välja hur man vill disponera sin tid med barnen även efter det första året vore att införa ett barnomsorgskonto. Det bör också införas en rätt i lag till tre års tjänstledighet (hel eller deltid) för nyblivna föräldrar. Föräldrarna skall ha möjlighet att dela upp ledigheten mellan sig, om båda arbetar eller studerar. Den som varit tjänstledig skall ha rätt att återvända till sitt arbete.

Med hänvisning till det anförda bör motion Sf12 yrkande 6 tillstyrkas.

Stressen ökar i hela samhället och alltfler människor upplever att de inte får tiden att räcka till vare sig i sitt privata liv eller i yrkeslivet. En grupp som är särskilt drabbad är småbarnsföräldrar som förvärvsarbetar. Ett sätt att ge dem bättre möjligheter att kombinera familj och arbetsliv är att underlätta möjligheterna till flexibla arbetstider.

En undersökning som Hem och Skola har gjort visar att föräldrar i första hand önskar flexiblare – inte kortare – arbetstid för att kunna förena föräldraskap och arbetsliv. Undersökningen visade att 39 % anser att flexibel arbetstidsförläggning är bästa botemedlet mot ”ansvarskrockar”. Det ökar möjligheten att också ha mer tid för sina barn när de nått skolåldern eller behöver föräldrastöd som tonåringar.

Flexibel arbetstid innebär t.ex. att arbetstagaren tillsammans med arbetsgivaren kan välja hur arbetstiden skall förläggas. Tack vare den tekniska utvecklingen är det i dag lättare att arbeta hemifrån. Arbetet bör kunna organiseras så att möjlighet ges till frivillig arbetsdelning och/eller att tjänstledighet underlättas.

Med hänvisning till det anförda bör motion Sf12 yrkande 8 tillstyrkas och motion Sf10 yrkande 4 delvis avstyrkas i den mån den inte kan anses tillgodosedd med vad som anförs i denna avvikande mening.

3. Margareta Andersson (c) och Elver Jonsson (fp)

anser att utskottets bedömning i fråga om *redovisning i företags och förvaltningars verksamhetsberättelser om möjligheterna till och det faktiska uttaget av föräldraledighet* och *förläggning av delledighet* borde ha följande lydelse:

Att ha möjlighet att kombinera föräldraskap med förvärvsarbete är en viktig utgångspunkt för den svenska familje-, arbetsmarknads- och jämställdhetspolitiken.

Under 1960-talet kom den svenska familjepolitiken, i en tid av stark ekonomisk expansion, att utvecklas i nära samspel med arbetsmarknadspolitiken. Den grundläggande målsättningen var att tillgodose efterfrågan på arbetskraft genom att mobilisera dolda arbetskraftsreserver. Allt sedan dess har det funnits en stark koppling mellan kvinnors deltagande på arbetsmarknaden och svensk familjepolitik. Målsättningen för familjepolitiken har varit att göra det möjligt för kvinnor och män att kombinera förvärvsarbete och familjeliv samtidigt som de skall ha möjlighet att ge barnen en trygg uppväxt.

I praktiken har detta inte fått fullt genomslag, mycket beroende på skillnader i mäns och kvinnors löner och kopplingen till inkomst, men även beroende på skillnader i förvärvsfrekvensen bland småbarnsföräldrar där män i större utsträckning än kvinnor förvärvsarbetar. Det faktum att män generellt har en högre utkomst av sitt arbete än kvinnor leder till att det ekonomiska bortfallet blir större i de fall där mannen tar ut föräldraledigheten än om kvinnan gör det. I takt med att dessa inkomstskillnader minskar ökar även sannolikheten för att män i större utsträckning än i dag skall få möjlighet att ta sitt ansvar i föräldraskapet utan att familjens ekonomi skall lida skada. Till detta skall även samhällets attityder och struktur läggas som en ytterligare orsak till att män i mindre omfattning än kvinnor nyttjar sin lagstadgade rätt till föräldraledighet. Därför är det viktigt att opinionsbildningen drivs med kraft om en förbättring skall åstadkommas.

De angivna begränsningarna i männens möjligheter att på ett mer aktivt sätt delta i föräldraskapet cementerar de könsroller som formats av samhället. Tyvärr är det dessutom inte ovanligt att män aktivt motarbetas av arbetsledning och arbetskamrater på sin arbetsplats när de försöker ta del av sina lagstadgade rättigheter som föräldrar, något som inverkar negativt på arbetet mot ökad jämställdhet. Det finns dock goda exempel från många företag; vissa företag går t.ex. in och betalar den skillnad som uppstår mellan den ordinarie lönen och den ersättning som utgår från föräldraförsäkringen då arbetstagaren tar ut sin föräldraledighet.

Vi anser att ett sätt att framhålla de företag som underlättar uttag av föräldraledighet och samtidigt ger stöd till föräldrar, främst pappor, som vill ta ut sin föräldraledighet vore att i företags och förvaltningars verksamhetsberättelser redovisa möjligheterna till och det faktiska uttaget av föräldraledighet bland personalen.

Med hänvisning till det anförda bör motion Sf11 yrkande 1 tillstyrkas.

Den i propositionen föreslagna förändringen i frågan om förläggning av delledighet kan komma att slå olika mot skilda typer av företag beroende på företagets verksamhet och storlek. Detta kan i förlängningen leda till stora gränsdragningsproblem vad gäller bedömningen av vad som kan sägas utgöra en allvarlig störning. Det föreligger därför en uppenbar risk att den föreslagna förändringen kommer att drabba små och medelstora företag i större utsträckning än stora företag.

Möjligheten till samvaro mellan föräldrar och barn är viktigt för både barnen och föräldrarna. Det är därför inte önskvärt att dessa möjligheter riskerar inskränkas av en lagstiftning som i förlängningen kan komma att missgynna arbetslösa småbarnsföräldrars möjligheter att förena familj och arbete. De nu föreslagna förändringarna i lagstiftningen kan nämligen leda till att företagare drar sig för att rekrytera arbetssökande som är småbarnsföräldrar. En sådan utveckling skulle innebära att situationen blev än mer besvärlig för en redan utsatt grupp.

Det är tveksamt om den av regeringen föreslagna förändringens positiva effekter avseende valfrihet för arbetstagaren står i proportion till de inskränk-

ningar som den medför för i första hand små och medelstora företag. Vi anser därför att det är önskvärt att denna förändring inte genomförs i detta skede utan att den kopplas till den utredning som tillsatts för översynen av arbetstidslagen, semesterlagen och övrig ledighetslagstiftning.

Med hänsyn till det anförda bör motion Sf11 yrkande 7 tillstyrkas. Motion Sf10 yrkande 4 delvis bör avstyrkas i den mån den inte kan anses tillgodosedd med vad som anförts i denna avvikande mening.

Elanders Gotab, Stockholm 2001